

Financieel jaarverslag verzekeringsbranche

2018

VERBOND VAN VERZEKERAARS

Voorwoord

Voor u ligt het Financieel jaarverslag met daarin de belangrijkste resultaten van de verzekeringsbranche over 2018. Een verslag met cijfers, maar vooral ook met achtergronden en verklaringen bij die cijfers. Hiermee wil de verzekeringssector inzicht bieden in de belangrijkste ontwikkelingen en in beeld brengen hoe de branche ervoor staat. Dit jaarverslag is opgesteld door het Centrum voor Verzekeringsstatistiek (CVS).

Het jaar 2018 begon met twee zware stormen die tezamen voor bijna 300.000 schademeldingen zorgden. Verzekeraars konden al deze mensen helpen en zorgden ervoor dat de schades weer werden hersteld. De rest van het jaar bleven grote incidenten gelukkig uit, maar natuurlijk schoten de verzekeraars wel te hulp bij de honderdduizenden reguliere schades die jaarlijks op opstal- en inboedelverzekeringen worden geclaimd en bij de ongeveer miljoen schades aan voertuigen. Hierdoor konden alle getroffenene zo snel mogelijk hun leven weer oppakken. Verder regelden verzekeraars vergoedingen van inkomensderving bij ziekte en arbeidsongeschiktheid voor honderdduizenden werknemers en zelfstandigen, en verzorgden ze de pensioenregelingen van circa één miljoen actieve deelnemers. Tegelijk ziet de verzekeringsmarkt zich geconfronteerd met enkele grote uitdagingen. Zo hebben we te maken met een lage rente, vergrijzing, hevige concurrentie en verzadigde markten. Door onder andere te kiezen voor diversificatie en innovatie en nieuwe marktkansen te benutten, blijft de verzekeringssector een solide sector die doet waarvoor ze in het leven is geroepen, namelijk klanten helpen omgaan met onzekerheden in een risicovolle wereld.

De leden van het Verbond hebben een belangrijke bijdrage geleverd aan het tot stand brengen van dit verslag, in het bijzonder:

- Sjoerd Laarberg (commissie CVS, Allianz)
- Theo Brink (commissie CVS, Nationale Nederlanden)
- Gilbert Pluym (commissie CVS, Onderlinge 's-Gravenhage)
- Frank Romijn (commissie CVS, a.s.r.)
- Lucas Kuijsters (Achmea)
- Sitske Mauritsz (Vivat)

Ik hoop dat deze uitgave u in uw werk als verzekeraar of anderszins van dienst is.

Harold Herbert
directeur

Inhoud

Voorwoord	1
Samenvatting	3
Summary	4
1 Inleiding	6
1.1 Verantwoording	6
1.2 Representativiteit	6
1.3 Premievolume Nederlandse verzekeringsmarkt	6
1.4 Leeswijzer	7
2 Economische ontwikkelingen	8
2.1 De wereldeconomie	8
2.2 De Nederlandse economie	9
2.3 Beleggingen	9
2.4 De verzekeringsmarkt in 2018	11
3 Schadeverzekeringen	13
3.1 Algemeen	13
3.2 Herverzekering	14
3.3 Motor	15
3.4 Brand	18
3.5 Transport	20
3.6 Aansprakelijkheid	21
3.7 Rechtsbijstand	21
3.8 Reis	22
4 Zorg en Inkomen	23
4.1 Algemeen	23
4.2 Zorg	23
4.3 Inkomen	24
5 Levensverzekeringen	26
5.1 Algemeen	26
5.2 Individueel	26
5.3 Productie individueel	27
5.4 Collectief	29
Verklaring begrippen	32

Samenvatting

In 2018 kwam er verandering in de opgaande economische ontwikkeling. Terwijl de wereldwijde groei stagneerde, liep de economische groei in Nederland terug tot 2,5 procent (tegen 2,9 procent in 2017). Het CPB verwacht dat de economische groei in de komende jaren verder daalt. In de verzekeringssector zien we een meer gemengde ontwikkeling. Niettemin staat zowel de omzet als het resultaat onder druk, onder andere door de lage rente, verzadigde of krimpende markten en stevige concurrentie onderling en met andere financiële instellingen.

Schadeverzekeringen

Schadeverzekeraars springen jaarlijks in de bres bij zo'n 100.000 branden, 300.000 waterschades en een miljoen schades aan voertuigen. Daarnaast woedden in januari 2018 twee zware stormen die tezamen voor meer dan 450 miljoen euro schade zorgden. Dit leidde tot een relatief hoge schadelast in 2018, waardoor het resultaat over dit jaar daalde. Omdat veel van de schade herverzekerd was, bleef het resultaat na herverzekering op peil. Het premievolume van schadeverzekeringen nam in 2018 toe.

Zorg en Inkomen

Ook op het gebied van Zorg- en Inkomensverzekeringen hebben verzekeraars in 2018 veel gedaan voor hun klanten. Zo regelden ze de vergoedingen van inkomensderving bij ziekte en arbeidsongeschiktheid voor honderdduizenden werknemers en zelfstandigen. Bij zowel Zorg als Inkomen steeg het premievolume in 2018 ten opzichte van 2017. Het resultaat liet een andere ontwikkeling zien. Bij Zorg nam dit toe en werd in 2018 weer positief, maar bij Inkomen daalde het resultaat, vooral door gedaalde renteopbrengsten.

Levensverzekeringen

Levensverzekeraars verzorgen de collectieve en individuele pensioenregelingen van miljoenen klanten en keren jaarlijks gemiddeld meer dan 20 miljard euro uit. Door overlijdensrisicoverzekeringen blijven rond de 3 miljoen mensen verzorgd achter, ook als de kostwinner wegvalt. Niettemin zet de trend van een krimpende markt ook in 2018 door, waarbij vooral de verzekeringen in geld teruglopen.

Tabel 1 Resultaat verzekeringsbranche 2018

	Premievolume ¹		Netto combined ratio	Resultaat ²				
	2018			2014	2015	2016	2017	2018
	€ mrd	% groei t.o.v. 2017	2018	% verdiende premie				
Totaal Schade	13,2	4	99	2	-1	-3	2	3
• Motor	5,3	7	101	-5	-7	-10	-5	1
• Brand	4,1	4	101	3	0	-5	5	0
• Transport	0,6	3	99	11	-5	9	8	2
• Overige	3,2	3	91	8	8	7	8	10
Totaal Zorg en Inkomen	50,7	5	99	3	2	0	0	2
Totaal Leven	12,8	-4	n.v.t.	-35	20	15	12	22
Totaal	76,6	4	n.v.t.	-7	5	2	2	5

¹ Premievolume (bruto verdiende premie) van de directe binnenlandse tekening, de indirecte binnenlandse tekening en de directe buitenlandse tekening.

² Technisch resultaat na rente en na herverzekering, maar voor afdracht van vennootschapsbelasting, uitgedrukt in een percentage van de bruto verdiende premie.

Summary

There was a change in the upward economic development in 2018. While the world-wide growth stagnated, the economic growth in the Netherlands declined to 2.5 per cent (as against 2.9 per cent in 2017). The Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis (CPB) expects the economic growth to drop further in the coming years. We see a more mixed development in the insurance sector. Nevertheless, both the revenue and the result are under pressure due to, among other factors, the low interest rates, saturated or shrinking markets and keen competition with fellow insurers and other financial institutions.

Non-life insurance

Non-life insurers come to the rescue each year in about 100,000 fires, 300,000 cases of water damage and a million car damages. In addition, two violent storms raged in January 2018 which inflicted a total damage in excess of 450 million euros. This resulted in a fairly high claims burden in 2018, causing a decrease in the result for that year. As much of the damage was reinsured, the result after reinsurance remained at the level of 2017. The non-life premium volume increased in 2018.

Health and Income insurance

Insurers also assisted their clients in many respects in the field of Health and Income insurance in 2018. They arranged compensation for loss of income in case of illness and disability for hundreds of thousands of employees and self-employed professionals. The premium volume increased in 2018 compared to 2017 for Health as well as for Income insurance. The result showed a different development. The Health result improved to reach a positive level again in 2018, but the Income result decreased, especially because of lower interest income.

Life insurance

Life insurers arrange collective and individual pension plans for millions of customers and pay out benefits to an average level of more than 20 billion euros each year. Term life insurance policies ensure that 3 million people are provided for financially if the breadwinner passes away. Nevertheless, the trend of a shrinking market continued in 2018. The decline is most noticeable in traditional life insurance policies.

Table 1 Results insurance sector 2018

	Premium volume ¹		Net combined ratio	Result ²				
	2018			2014	2015	2016	2017	2018
	€ bn	% growth compared to 2017	2018	% earned premiums				
Total Non-life	13.2	4	99	2	-1	-3	2	3
• Motor vehicles	5.3	7	101	-5	-7	-10	-5	1
• Property	4.1	4	101	3	0	-5	5	0
• Marine, Transport & Aviation	0.6	3	99	11	-5	9	8	2
• Other	3.2	3	91	8	8	7	8	10
Total Health and Income	50.7	5	99	3	2	0	0	2
Total Life	12.8	-4	n.a.	-35	20	15	12	22
Total	76.6	4	n.a.	-7	5	2	2	5

¹ The premium volume (gross earned premiums) of the direct domestic turnover, indirect domestic turnover and direct foreign turnover.

² Technical result after interest and after reinsurance, but before the deduction of corporation tax, expressed as a percentage of the gross earned premiums.

1 Inleiding

1.1 Verantwoording

Dit jaarverslag bevat een terugblik op de financiële ontwikkelingen in de Nederlandse verzekeringsbranche over het jaar 2018. Het verslag is opgesteld door het Centrum voor Verzekeringsstatistiek (CVS), het statistisch onderzoeksbureau van het Verbond van Verzekeraars.

Resultaten worden veelal uitgedrukt in een percentage van de bruto verdiende premie. Alle premiebedragen zijn exclusief assurantiebelasting. De hier gepresenteerde resultaten zijn de zogenaamde technische resultaten inclusief herverzekering, maar vóór afdracht van vennootschapsbelasting. De berekeningen zijn gebaseerd op een panel van verzekeraars, maar alle uitkomsten zijn opgeschaald naar de omvang van de gehele Nederlandse verzekeringsbranche. Vanwege de omvang van het panel is de ophoging voldoende betrouwbaar om uitspraken over de gehele markt te kunnen doen.

De genoemde bedragen en aantallen in dit jaarverslag over voorgaande jaren kunnen op bepaalde punten afwijken van de bedragen en aantallen zoals vermeld in eerdere jaarverslagen. De belangrijkste redenen hiervoor zijn bijstellingen op oude jaren, veranderingen in panelsamenstelling en gewijzigde verslagleggingsregels. Daarnaast zijn de cijfers vorig jaar herijkt om de marktomvang nauwkeuriger in beeld te krijgen. Hierover leest u meer in paragraaf 1.3. De gepresenteerde resultaten zijn afkomstig van het CVS, tenzij anders vermeld.

1.2 Representativiteit

De financiële gegevens van schadeverzekeraars zijn gebaseerd op 89 procent van de Nederlandse verzekeringsmarkt, gemeten naar premievolume. De resultaten zijn afkomstig van de statistiek Financiële Jaarcijfers Schade & Inkomen, waarvoor het CVS jaarlijks schadeverzekeraars enquêteert, die in Nederland werkzaam zijn. De resultaten die in het hoofdstuk Schadeverzekeringen gepresenteerd worden, hebben betrekking op alle schadeverzekeringen (exclusief Zorg en Inkomen), namelijk verzekeringen voor motorrijtuigen, brand, transport, aansprakelijkheid, rechtsbijstand en reis.

De financiële gegevens van Zorg zijn cijfers van DNB over de gehele markt. De cijfers van Inkomen komen uit de statistiek Financiële Jaarcijfers Schade & Inkomen van het CVS en zijn gebaseerd op 95 procent van de markt, gemeten naar premievolume.

De financiële gegevens over levensverzekeraars zijn gebaseerd op 96 procent van de Nederlandse verzekeringsmarkt, gemeten naar premievolume. De resultaten zijn afkomstig van de statistiek Financiële Jaarcijfers Leven, waarvoor het CVS jaarlijks levensverzekeraars die in Nederland werkzaam zijn enquêteert.

1.3 Premievolume Nederlandse verzekeringsmarkt

In het Financieel Jaarverslag Verzekeringsbranche van het Verbond van Verzekeraars werd tot en met 2016 het premievolume van de Nederlandse markt gebaseerd op de gegevens van verzekeraars die onder toezicht stonden van de Nederlandse toezichthouder De Nederlandse Bank (DNB). De laatste jaren zijn diverse schadeverzekeraars overgegaan naar een andere Europese toezichthouder, terwijl ze even actief op de Nederlandse markt zijn gebleven. Daardoor is het totaal van het premievolume van verzekeraars onder DNB-toezicht de afgelopen jaren steeds minder een afspiegeling van de Nederlandse verzekeringsmarkt. In 2016 was het verschil al opgelopen tot zo'n 20 procent.

Het Centrum voor Verzekeringsstatistiek heeft daarom besloten om de marktcijfers over het premievolume niet meer te iken aan dat van de onder DNB toezicht staande verzekeraars. Dit betekent dat onze markttotalen hoger zullen zijn dan de markttotalen van DNB.

De premievolumes voor de Nederlandse markt zijn vastgesteld op basis van jaarverslagen van verzekeraars, gegevens uit de CVS statistiek Financiële Jaarcijfers Schade & Inkomen, de Solvency Financial Condition Reports en de openbare staten van DNB. De markt cijfers over het premievolume voor de Nederlandse markt zijn daarmee voor verzekeraars de beste basis om hun marktaandeel binnen Nederland vast te kunnen stellen.

1.4 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 gaat kort in op algemene economische ontwikkelingen die mede van invloed zijn op de resultaten van de verzekeringsbranche. Daarna wordt in hoofdstuk 3 het resultaat van de diverse schadeverzekeringen toegelicht, waarbij we ook stilstaan bij de impact van herverzekering. Hoofdstuk 4 bevat een toelichting op de markt van zorg- en inkomensverzekeringen. In hoofdstuk 5 wordt verslag gedaan van de financiële ontwikkelingen op de markt voor levensverzekeringen, met aandacht voor de ontwikkeling van het premievolume, de nieuwe productie en het resultaat. Het verslag sluit met een verklarende lijst van begrippen.

2 Economische ontwikkelingen³

2.1 De wereldeconomie

De groei van de wereldeconomie kwam in 2018 uit op 3,7 procent. Hiermee werd het topjaar 2017 geëvenaard, maar tegelijk een omslag ingezet. Het CPB verwacht voor 2019 en 2020 een teruglopende groei, als gevolg van de toegenomen onzekerheid over de investeringen en de vertraagde groei van de wereldhandel, onder andere veroorzaakt door toegenomen beleidsonzekerheid over de importtarieven. De terugval zal nog sterker uitvallen als enkele neerwaartse risico's, zoals een sterkere economische terugval in China, oplopende handelsoorlogen of een no-deal Brexit, bewaarheid worden.

Gevolgen Brexit voor Nederlandse verzekeraars

Er was lange tijd een harde deadline: op 29 maart 2019 zou het Verenigd Koninkrijk de EU verlaten na een periode van 3 jaar onzekerheid over de wijze waarop. Overheden, verzekeraars en het Verbond hebben zich voorbereid op alle scenario's, waarvan het no-deal scenario de meest ingrijpende was. Inmiddels blijkt de harde deadline toch niet zo hard en is deze verschoven naar 31 oktober. De onzekerheid is gebleven. Nog steeds is volstrekt onduidelijk hoe de Brexit eruit zal gaan zien. Deskundigen schatten de kans op een no-deal nog steeds groot in. Het advies aan overheden en bedrijven blijft dan ook om voorbereidingen te treffen voor alle scenario's, waaronder een no-deal.

Het Verbond heeft in de afgelopen maanden een speciale Brexit-website geopend. Op deze website voor polishouders en verzekeraars geeft het Verbond een overzicht van de mogelijke gevolgen. Ook staan er onderwerpen genoemd die extra aandacht behoeven in de voorbereiding. Zo is er bijvoorbeeld aandacht voor de gevolgen van de Brexit voor het groene kaart systeem, de clearing van derivaten, vergunningen voor financiële diensten en de uitwisseling van persoonsgegevens. Meer informatie is te vinden op <https://www.verzekeraars.nl/verzekeringsthemas/nieuwe-risicos/brexit>.

De groei van de economie van de Verenigde Staten (VS) over 2018 kwam net onder de doelstelling van president Trump van 3 procent uit. Niettemin was de groei van 2,9 procent ruim hoger dan de groei van 2,2 procent in 2017. De hoge consumptie, mede aangewakkerd door belastingverlagingen, was een belangrijke factor in deze groei. Hoewel de president van de VS verwacht dat een groei van 4 procent mogelijk is, waarschuwen economen dat de top bereikt is en tekenen van een vertraging al zichtbaar zijn. Dit is mede een gevolg van het handelsconflict met China en het stijgende begrotingstekort.

In Azië ligt de economische groei weliswaar boven het wereldwijde gemiddelde, maar ook hier is de neerwaartse druk voelbaar. China laat al lange tijd een afnemende economische groei zien, maar leek in 2017 iets op te leven met een groei van 6,8 procent. In 2018 blijkt dat dit geen structurele omslag was, want de groei daalde tot 6,6 procent, de laagste groei sinds 1990. Dat de groei in vergelijking met de rest van de wereld relatief hoog bleef, komt vooral door de structureel hoge consumptie. De afname van de groei is onder meer een gevolg van de druk op de export en het bestrijden van schulden. De economische groei van India ligt doorgaans nog boven die van China, maar ook deze kwam in 2018 uit op 6,6 procent, aanzienlijk lager dan verwacht. De oorzaken hiervan waren een tegenvallende consumptiegroei en minder overheidsuitgaven. Als gevolg van de spanningen met Pakistan en de afnemende wereldwijde groei staat de groei voor de komende jaren ook hier onder druk. In Japan groeide de economie met 1,9 procent. Gezien de groei in de rest van de wereld lijkt dit relatief laag, maar Japan is hiermee één van de weinige landen die een opwaartse trend laten zien. Ook hier is vooral de consumptie de drijvende kracht.

³ De tekst in dit hoofdstuk is gebaseerd op het Centraal Economisch Plan 2019 van het CPB en publicaties van de OECD en de Wereldbank.

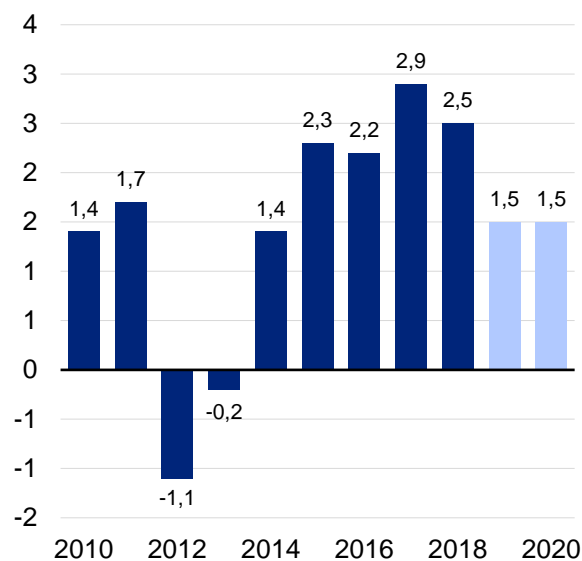
In het eurogebied liep de economische groei terug, van 2,5 procent in 2017 naar 1,8 procent in 2018, maar de ontwikkeling verschilt sterk per land. Zo was in Italië sprake van een recessie, terwijl de Spaanse economie juist een groei liet zien (2,5 procent). In Duitsland liep de economische groei terug van 2,2 procent in 2017 naar 1,5 procent in 2018. De raming voor de economische groei voor 2019 ligt daar weer onder. Handelsoorlogen en de teruglopende wereldhandel spelen een grote rol in deze teruglopende ontwikkeling. In Frankrijk kwam de economische groei op 1,6 procent, tegen 1,1 procent in 2017, terwijl in het Verenigd Koninkrijk de groei terugliep van 1,8 procent in 2017 tot 1,4 procent in 2018, mede als gevolg van onzekerheid over de Brexit.

2.2 De Nederlandse economie

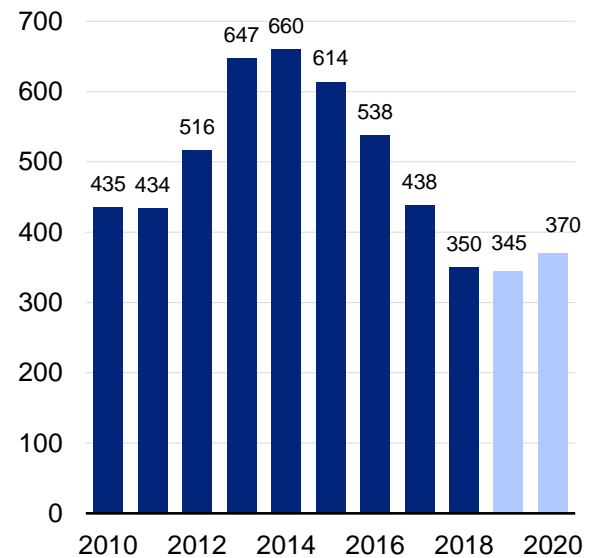
In Nederland liep in 2018 de economische groei terug. Na de top in 2017, met een groei van 2,9 procent, viel de groei in 2018 terug naar 2,5 procent. De groei lag hiermee in beide jaren wel boven de groei van het eurogebied. Volgens de verwachtingen van het CPB zal deze groei in 2019 en 2020 verder terugzakken naar 1,5 procent. Deze groei zou nog lager uit kunnen komen als de VS meer invoerbeperkende maatregelen invoert of een andere risicofactor bewaarheid wordt.

De werkloosheid is sinds 2015 aan het dalen en deze daalde ondanks de groeivertraging in 2018 verder, naar 350 duizend. Zowel historisch als internationaal gezien, is dit erg laag. Het CPB verwacht dat de werkloosheid dit jaar nog licht daalt, maar vanaf volgend jaar weer zal gaan toenemen.

Figuur 1 Volumemutaties BBP t.o.v. het jaar ervoor (%) (bron: CBS/CPB)

Figuur 2 Werkloze beroepsbevolking (dzd) (bron: CBS/CPB)

De inflatie trok in 2018 verder aan, van 1,3 procent in 2017 naar 1,6 procent. Volgens het CPB kan deze dit jaar boven de grens van 2 procent uitkomen, namelijk 2,3 procent, maar zet in 2020 weer een daling in naar 1,4 procent.

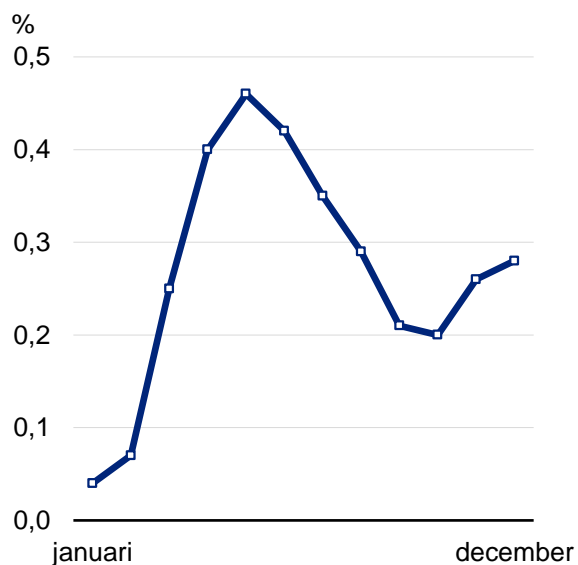
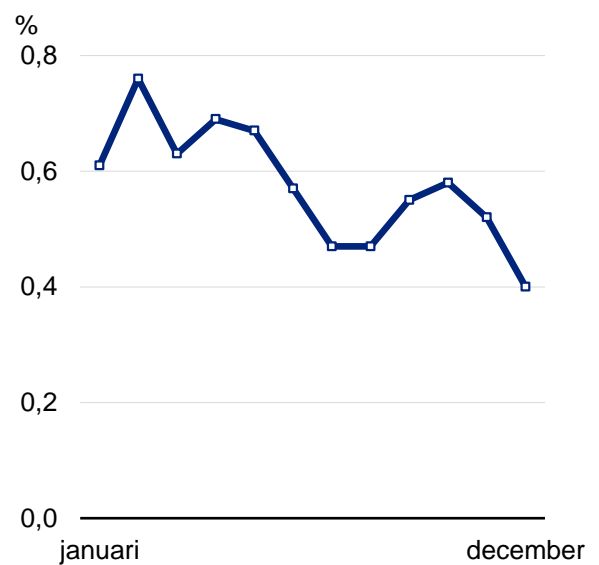
2.3 Beleggingen

Voor de aandelenbeurs verliep 2018 minder goed dan de vorige jaren. De koersen daalden in februari, liepen vervolgens wel weer wat op, maar in de tweede helft van het jaar bleven ze gestaag dalen. Uiteindelijk eindigde de AEX op een stand die ruim 11 procent onder die van het begin van het jaar lag.

Figuur 3 Koers van de AEX in 2018

Voor verzekeraars zijn de beurskoersen niet de meest relevante indicatoren voor het meten van de beleggingsprestaties. Ze beleggen weliswaar in aandelen om daarmee het rendement op het kapitaal te verhogen, maar het aandeel van hun activa dat is belegd in aandelen, is relatief klein. Dit om het risico op al te grote verliezen te verminderen, langlopende verplichtingen na te kunnen komen en consumenten meer zekerheid te kunnen bieden. Het grootste deel van beleggingen van verzekeraars bestaat dan ook uit vastrentende waarden, zoals staats- en bedrijfsobligaties en vorderingen uit (hypothecaire) leningen. Het rendement van deze vastrentende waarden hangt onder andere af van de kapitaalmarktrente en de opslagen voor het kredietrisico (*credit spreads*).

Figuur 4 Verloop u-rendement in 2018
(bron: Verbond van Verzekeraars)Figuur 5 Rente 10-jaars-staatsobligaties 2018
(bron: DNB)

Voor verzekeraars is in 1995 het zogenaamde u-rendement⁴, naast het reeds bestaande s- en t-rendement, geïntroduceerd als een maatstaf om de opbrengsten op staatsleningen te berekenen. In 2018 is dit rendement, dankzij stijgingen aan het begin en het eind van het jaar, hoger geëindigd dan het is begonnen. De rente op Nederlandse 10-jaars-staatsleningen liet ongeveer dezelfde ontwikkeling zien als de AEX en daalde over het gehele jaar genomen aanzienlijk.

2.4 De verzekeringsmarkt in 2018

De Verzekeringsmarkt is volop in verandering door maatschappelijke, economische en technologische trends. Dit levert uitdagende vraagstukken voor verzekeraars op, die beantwoord moeten worden in een context van bestaande markten die vaak verzadigd zijn of zelfs krimpen, scherpe concurrentie, lage rente en gestegen kosten als gevolg van regelgeving.

Schadeverzekeraars kampen met beperkte mogelijkheden tot groei vanwege de verzadiging van de markten en de hevige onderlinge concurrentie. De premies en resultaten staan in deze branche dan ook onder druk. In 2018 was dit des te meer het geval vanwege de relatief hoge schade. Dit is enerzijds een gevolg van incidenten, zoals de januari-stormen in 2018 die voor bijna 450 miljoen euro schade veroorzaakten. Anderzijds spelen ook structurele factoren een rol. Zo worden letselschades snel duurder, onder meer door de introductie van affectieschade en de ongunstige fiscale behandeling van uitkeringen aan letselslachtoffers. Tenslotte steekt 2018 ongunstig af tegen 2017 omdat 2017 een relatief gunstig jaar was, met onder andere weinig grote schade-incidenten.

Bij levensverzekeraars hebben de lage rente en een dalend premievolume een grote invloed op de bedrijfsvoering. De markt is duidelijk aan het veranderen en levensverzekeraars spelen hierop in door te innoveren, nieuwe producten te ontwikkelen en een betere service te verlenen tegen lagere kosten. Zo brengen ze hun pensioenverzekeringsproductie deels naar nieuwe uitvoeringsvormen, waarvan de cijfers niet onder de verzekeringsmarkt vallen. In 2018 speelt daarnaast de tegenvallende beursontwikkeling een rol, waardoor de beleggingsopbrengsten relatief laag waren.

Beheersen van kosten en schade door cyber security incidenten en maatregelen

Sinds 2018 draagt het door het Verbond opgerichte Computer Emergency Response Team (i-CERT) bij aan het beheersen van de - snel stijgende - uitgaven binnen de sector aan cyber security maatregelen en het voorkomen van financiële schade door cyber security incidenten. Het i-CERT is een centrale dienst die aangesloten verzekeraars doorlopend informeert en adviseert over digitale dreigingen, kwetsbaarheden en incidenten.

Cyberincidenten kunnen grote financiële schade veroorzaken. Als zich ondanks preventieve maatregelen toch cyberincidenten voordoen, kunnen verzekeraars de schade voor de sector als geheel via i-CERT beperken. Zij doen dit bijvoorbeeld door het team in te schakelen om elkaar te informeren over kwetsbaarheden in gemeenschappelijke systemen en nieuwe werkwijzen van cybercriminelen.

Het i-CERT helpt verzekeraars ook om op het (non-concurrentie) terrein van cyber security gezamenlijk synergievoordelen te behalen. Verzekeraars geven, evenals veel andere bedrijven, steeds meer geld uit aan beveiligingsoplossingen om de toenemende risico's op het gebied van cyber security het hoofd te kunnen bieden. Verwachting is dat de zakelijke kosten van het beheersen van cyber risico's de komende jaren sterk stijgen. Samenwerking en kennisdeling ("niet ieder voor zich het wiel hoeven uit te vinden"), gefaciliteerd door het i-CERT, helpt om deze kosten in de hand te houden.

⁴ Het u-rendement is een rendementsmaatstaf die maandelijks door het Verbond van Verzekeraars wordt gepubliceerd. De hoogte van het u-rendement is gebaseerd op het effectief rendement van staatsleningen die voldoen aan een aantal specifieke criteria.

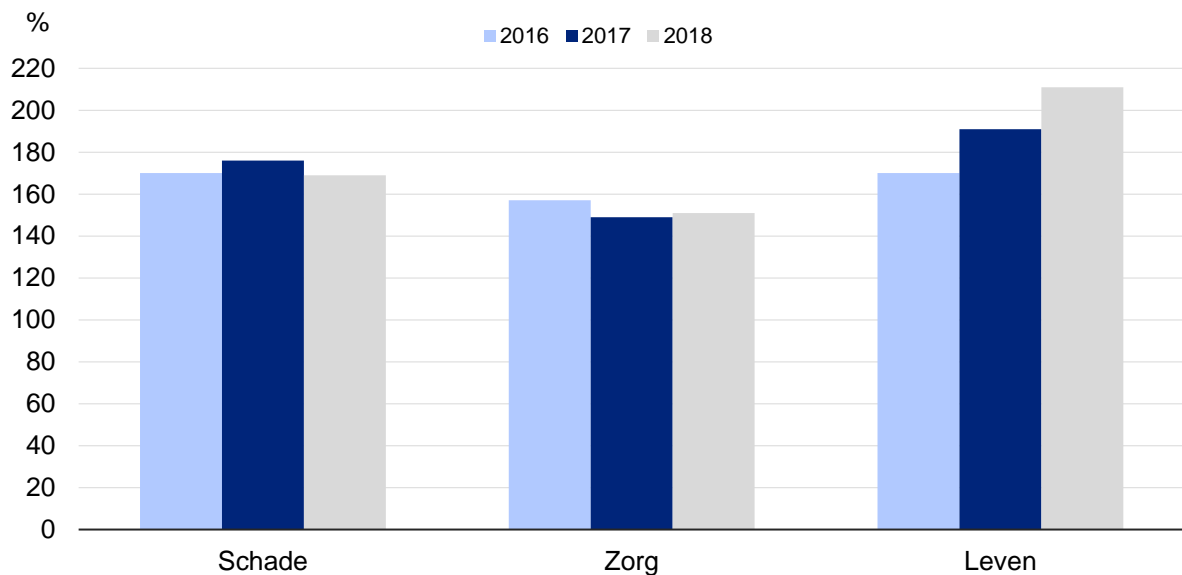
Solvabiliteit ruimschoots boven de norm

Sinds 2016 wordt solvabiliteit op een andere manier gemeten, via Solvency II. Deze methode houdt rekening met een aantal risicocategorieën, waarvoor verzekeraars voldoende vermogen moeten aanhouden. Een belangrijke risicocategorie is bijvoorbeeld het marktrisico.

De mate van solvabiliteit wordt uitgedrukt in de solvabiliteitsratio, de verhouding tussen aanwezig vermogen en de kapitaalsvereiste. Deze moet boven de 100 procent liggen. Hoe hoger het percentage, hoe meer zekerheid een verzekeraar heeft om aan de verplichtingen te kunnen voldoen.

De solvabiliteitsratio voor de gehele sector ultimo 2018 bedraagt 190 procent en is daarmee ruimschoots boven de norm. Ten opzichte van het jaar ervoor neemt de solvabiliteitsratio met 11 procentpunten toe. De ultimo 2018 solvabiliteitsratio voor de Sector Schade, Zorg en Leven is respectievelijk 169, 151 en 211 procent. Vergeleken met 2017 is de solvabiliteit bij Zorg en Leven toegenomen en bij Schade afgenomen, maar ook daar nog steeds ruim boven de norm.

Figuur 6 Solvabiliteitsratio verzekeraars op basis van Solvency II (bron: DNB)

3 Schadeverzekeringen

- Premievolume stijgt
- Resultaat voor herverzekering daalt

3.1 Algemeen

Tabel 2 Bruto premievolume en -ontwikkeling schadebranches

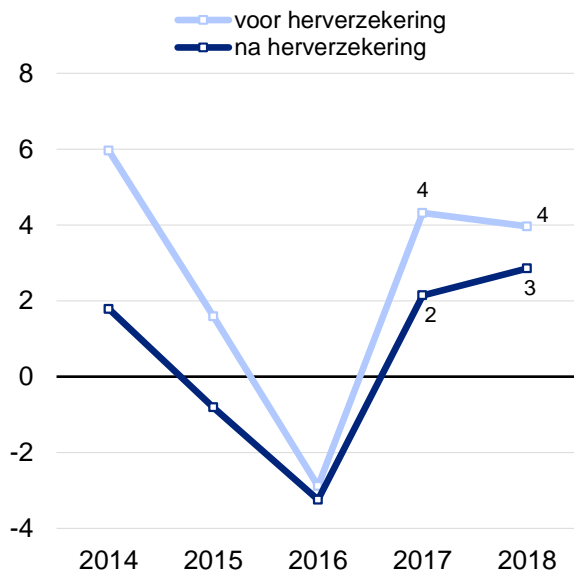
Branche	2017 € mrd	2018 € mrd	Mutatie %
Motor	5,0	5,3	7
Brand	3,9	4,1	4
Transport	0,6	0,6	3
Overige ⁱ	3,2	3,2	3
w.o. Aansprakelijkheid	1,3	1,4	3
w.o. Rechtsbijstand	0,8	0,8	1
w.o. Reis en hulpverlening ⁱⁱ	0,6	0,6	3
Totaal	12,6	13,2	4

ⁱ Tot de Overige verzekeringen behoren ook Krediet, Borgtocht en Diverse geldelijke verliezen.

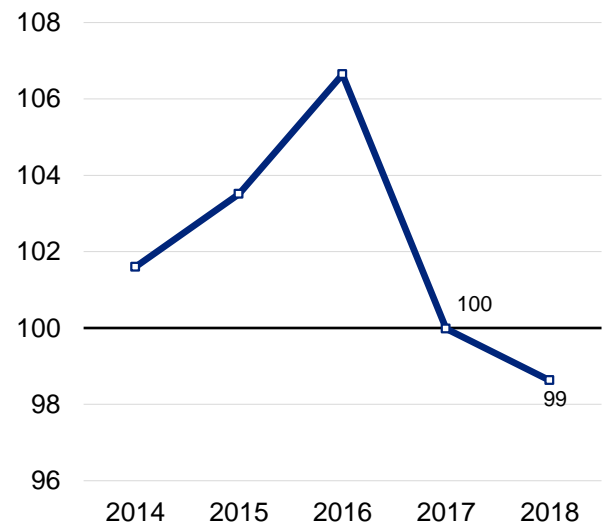
ⁱⁱ Tot de productgroep Reis en hulpverlening behoren naast de gewone reisverzekeringen (inclusief de ongevallendeckking) ook annuleringsverzekeringen en hulpverlening.

Ondanks dat de premies en marges van schadeverzekeraars al jaren onder druk staan wegens hevige concurrentie op verzadigde markten, zien we in 2018 een verdere stijging van het premievolume. Deze stijging is bij nagenoeg alle branches terug te vinden.

Figuur 7 Resultaat na rente in procenten van de bruto verdiende premie, sector Schade

Figuur 8 Netto combined ratio⁵, sector Schade

⁵ De combined ratio geeft het totaal van de geleden schade en bedrijfskosten weer in verhouding tot de verdiende premie en is daarmee een maatstaf die weergeeft in hoeverre de uitgaven van een verzekeraar gedekt worden door de inkomsten.

Als gevolg van onder andere sterk stijgende letselschades, duurdere elektronica, gestegen woningwaarde en bouw- en materiaalkosten en meer extreme neerslag en frequentere windhozen door klimaatverandering, neemt de schadelast ook toe. Bovendien vonden in januari 2018 twee zware stormen plaats die voor een grote schadepost zorgden. Als gevolg van deze factoren zien we het resultaat van schadeverzekeraars dan ook afnemen ten opzichte van 2017. Dit wordt gedeeltelijk gecompenseerd doordat een groot deel van de schade herverzekerd was, waardoor het resultaat na herverzekering stijgt ten opzichte van 2017. De netto combined ratio ligt net onder de 100, wat betekent dat de inkomsten net voldoende zijn om de uitgaven te dekken.

De januaristormen van 2018

Om 11 uur 's ochtends op 3 januari 2018 werd code oranje afgegeven voor de provincies Noord-Holland, Flevoland en Friesland vanwege een zware storm die over ons land trok en die al flink had huisgehouden aan de Franse kust. In Zierikzee brak een pinakel van de Sint-Lievensmonstertoren af, in Urk raakte de nagebouwde ark van Noach op drift en beschadigde andere schepen die in de buurt lagen en vijf grote stormkeringen gingen dicht. Verder viel de schade gelukkig mee.

Ruim twee weken later, op 18 januari 2018, was het een ander verhaal. Rond 9 uur werd een weeralarm afgegeven voor ongeveer het halve land. Het trein- en vliegverkeer kwam tot stilstand en in grote steden werden de trams stilgezet. Verder kantelden op de snelwegen bijna 70 vrachtwagens en waren er in Overijssel helaas twee doden te betreuren. De schade van deze storm werd aanvankelijk laag ingeschat, maar bleek veel hoger te zijn dan verwacht. In totaal veroorzaakten beide stormen voor bijna 450 miljoen euro schade.

De rest van het jaar bleven zware stormen ons bespaard.

Tabel 3 Schade van de januaristormen naar branches in miljoenen euro

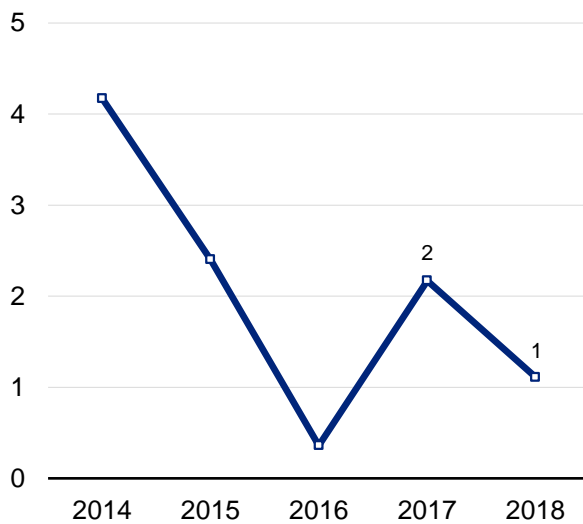
	3 januari 2018		18 januari 2018	
	Particulier	Zakelijk	Particulier	Zakelijk
Brand	28	6	289	67
Motor	3	0	27	5
Transport	1	0	3	3
Overig	1	3	8	4
Totaal	33	10	326	78

3.2 Herverzekering

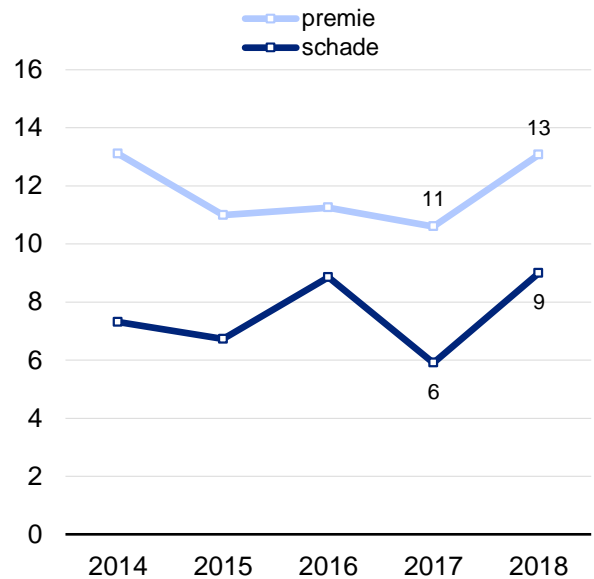
De herverzekeringmarge van de sector Schade is in 2018 gedaald, wat betekent dat het verschil tussen wat verzekeraars betalen aan en ontvangen van herverzekeraars kleiner is geworden. Onderstaande grafieken laten zien dat de daling van de herverzekeringmarge vooral een gevolg is van een stijging van de door herverzekeraars uitgekeerde schade. Ook de herverzekeringspremie is gestegen, maar deze stijging is lager dan die van de herverzekerde schade.

Figuur 9 Herverzekeringsmarge, percentage van bruto verdiende premie, sector Schade

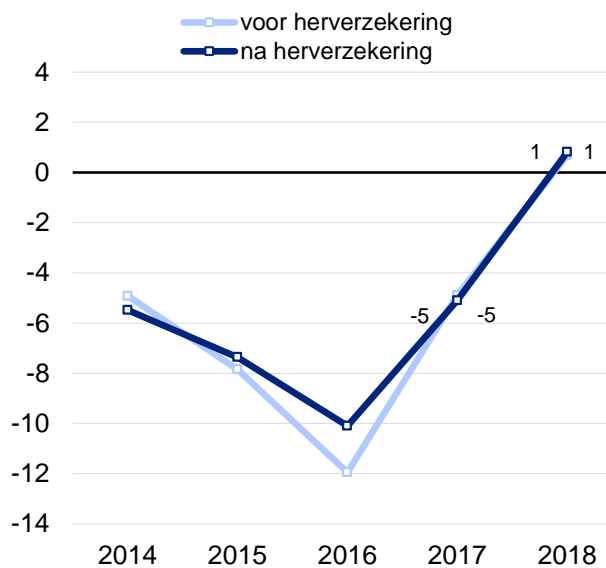
Figuur 10 Premie betaald aan en schade ontvangen van herverzekeraars, percentage van verdiende premie

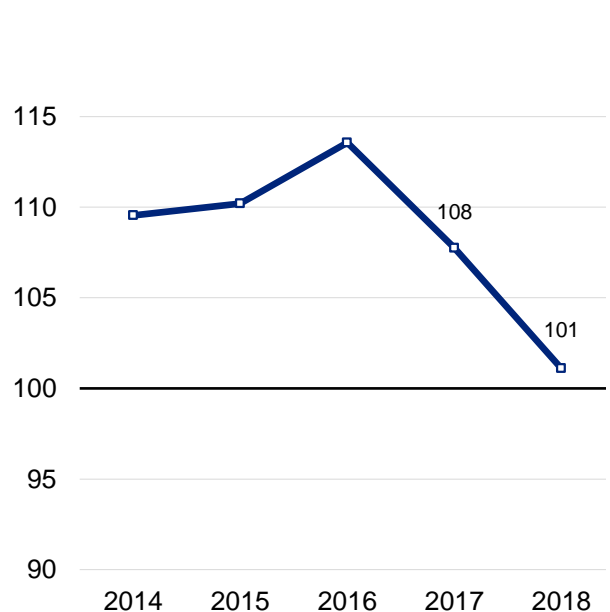
3.3 Motor

Het premievolume van de branche Motor is in 2018 toegenomen. Dit is vooral een gevolg van correcties in de premiestellingen, die noodzakelijk waren om de gestegen schadelast te kunnen blijven uitkeren. Letselschades worden steeds duurder, onder andere doordat het aan slachtoffers toegekende smartengeld meer in lijn wordt gebracht met de landen om ons heen en door de toenemende buitengerechtigde kosten. Verder worden reparaties aan auto's duurder als gevolg van de elektronica die in auto's is verwerkt en omdat reparaties vaak bestaan uit het vervangen van complete onderdelen. Er komen steeds meer technologisch geavanceerde veiligheidsmaatregelen, zoals ADAS (Advanced Drivers Assistance Systems), die voor een deel zelfs verplicht worden voor nieuwe auto's. Hierdoor zit er veel dure technologie in auto-onderdelen zoals bumpers, wat reparaties steeds duurder maakt.

Figuur 11 Resultaat na rente in procenten van de verdiende premie, Motor

Figuur 12 Netto combined ratio, Motor

Naast de genoemde factoren zien we een stijgend aantal schades, onder meer als gevolg van de zware storm op 18 januari 2018. Omdat de stijging van de schade lager is dan die van het premievolume, neemt het resultaat toe. Hierdoor komt het resultaat voor het eerst in vijf jaar net boven de nul uit. Het aandeel zakelijke motorrijtuigverzekeringen bedraagt ongeveer 35 procent.

Beperking schadelast door aanpak voertuigcriminaliteit

In de bestrijding van voertuigcriminaliteit werken het Openbaar Ministerie (OM), de politie, de Rijksdienst voor het Wegverkeer (RDW) en verzekeraars nauw samen. Het Landelijk Informatiecentrum Voertuigcriminaliteit (LIV) verzorgt daarbij de Intelligence-functie en faciliteert samenwerking en kennisdeling. Zo bemensen de politie en het Verzekeringsbureau Voertuigcriminaliteit (VbV), met ondersteuning van de RDW, het Aangifteproces Versnelling Diefstalsignaal. Door dit proces wordt het gestolen voertuig binnen 2 uur nationaal en internationaal gesignaleerd, waardoor de onvrijwillige export van intacte voertuigen naar Oost-Europa aanzienlijk is afgenomen. De pakkans bij de export van gestolen onderdelen is echter klein. Gestolen voertuigen worden in Nederland op industriële wijze gestript en gesplitst en de verschillende soorten onderdelen worden direct gedistribueerd over meerdere helers om de kans op ontdekking te verkleinen. Vanwege het gebrek aan capaciteit en middelen bij de politie en het OM neemt het VbV veel registratie uit handen door op te treden als strafrechtelijk bewaarder. Door de uitgebreide registratie -die veelal maanden op locatie in beslag neemt- komen veel meer diefstallen aan het licht dan in de beperkte tijd die de politie voorhanden heeft. De resultaten zijn in veel gevallen voor het OM reden om, naast forse straffen, ontneming en beroepsverbod(en) te vorderen.

Door de onttrekking van criminele verwerkingscapaciteit wordt tevens schadelast voorkomen. De voorkomen schadelast is gebaseerd op de ontdekte diefstallen per zaak gedurende de 12 maanden voorafgaand aan de strafrechtelijke beslaglegging. Aangenomen wordt dat de onderwereld de criminele capaciteit vervolgens weer grotendeels herstelt.

Tabel 4 Voorkomen schadelast en aantal zaken waarin VbV als strafrechtelijk bewaarder optrad (bron: VbV)

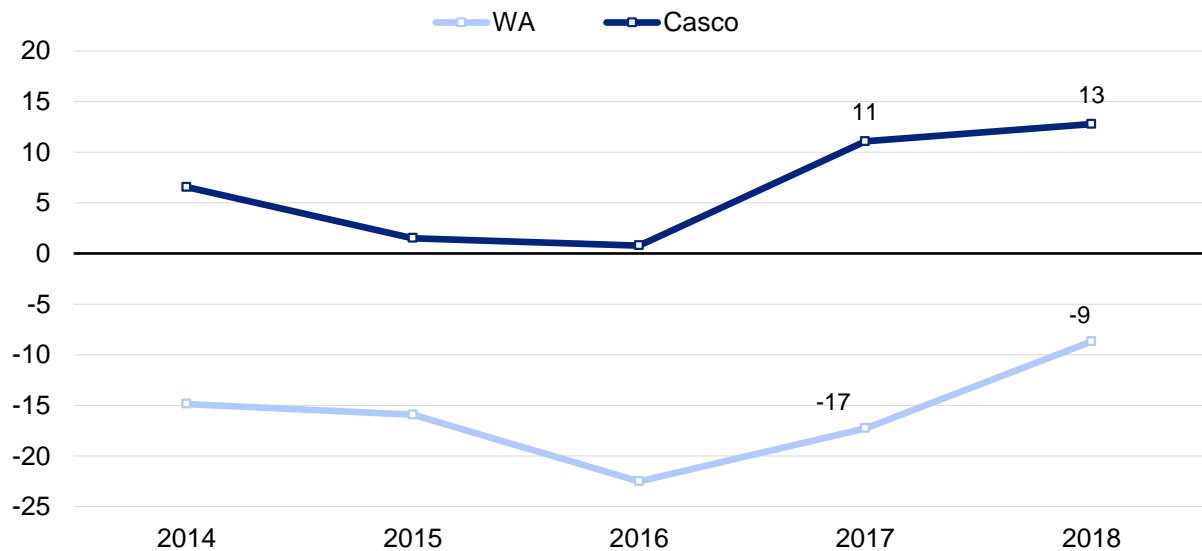
Jaar	Aantal zaken	Voorkomen schadelast
2014	2	€ 1.983.785
2015	7	€ 4.000.615
2016	17	€ 3.251.235
2017	24	€ 4.397.797

Tabel 5 Diefstallen van voertuigen (bron: AVc)

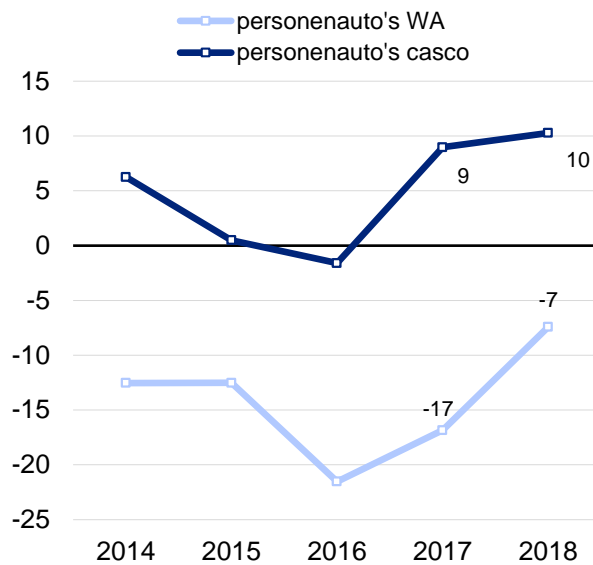
Categorie	2014	2015	2016	2017	2018	Mutatie '17/'18 %
Personenauto's	10.712	10.091	9.179	8.257	7.261	-12
Bedrijfsvoertuigen	2.383	1.877	1.912	1.630	1.522	-7
Aanhangers	1.140	901	750	694	658	-5
Motorrijwielen	1.753	1.845	1.579	1.631	1.602	-2
Bromfietsen	14.693	14.504	12.698	11.383	12.084	6
Totaal	30.681	29.218	26.118	23.595	23.127	-2
% teruggevonden personenauto's	40	37	40	40	41	-

De schadeontwikkeling van de branche Motor hangt onder meer samen met het aantal diefstallen van voertuigen, het aantal verkeersongevallen en de ontwikkeling van de verkeersgewonden en -doden. Het aantal verkeersdoden komt in 2018 uit op 678, elf procent meer dan in 2017 (613). De diefstal van voertuigen is bij alle soorten voertuigen, behalve bromfietsen, gedaald.

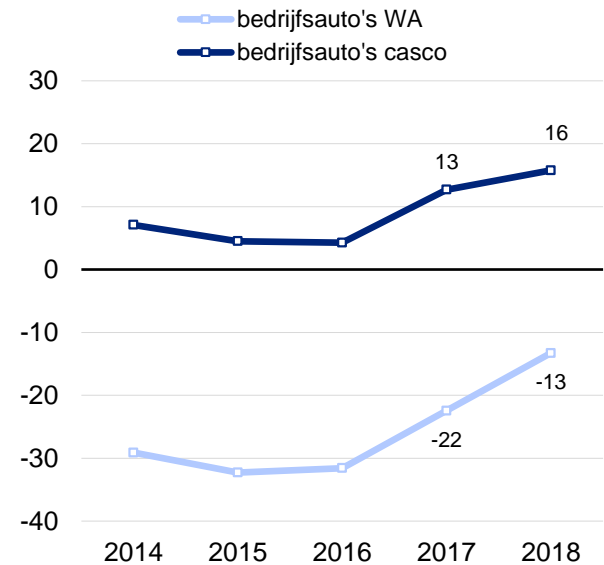
Figuur 13 Resultaat na rente vóór herverzekering Motor casco en Motor WA in procenten van de verdiende premie

Figuur 14 Resultaat na rente vóór herverzekering in procenten van de verdiende premie, Motor

Figuur 15 Resultaat na rente vóór herverzekering in procenten van de verdiende premie, Motor

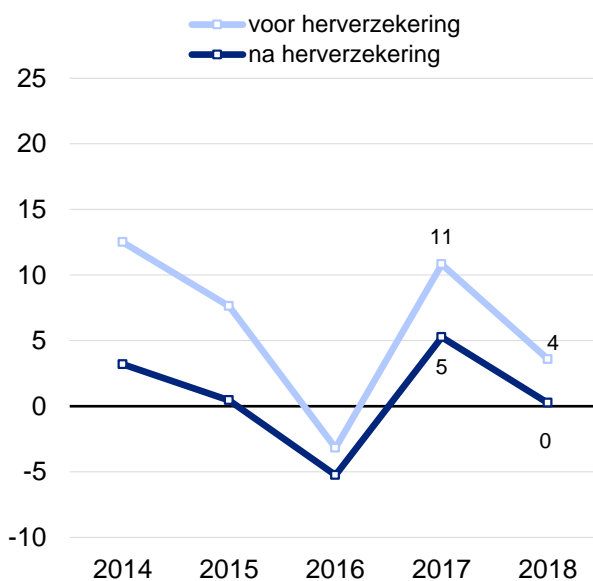

Als we de resultaten verder uitsplitsen, zien we dat vooral op WA-schades een negatief resultaat wordt behaald. Het resultaat op WA ligt ver onder de nul, zowel bij personenauto's als bij bedrijfsauto's. Dit wordt vooral veroorzaakt door de hogere letselschades. Het positieve resultaat op allrisk-schades zorgt ervoor dat het totaal van de branche net boven de nul uit kan komen.

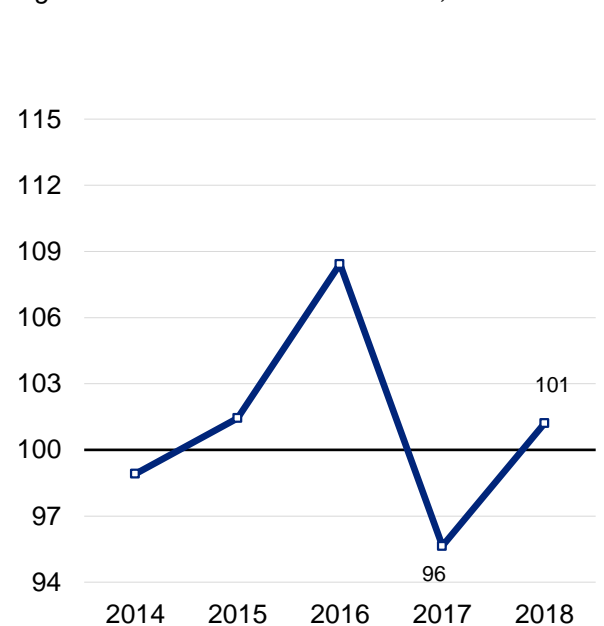
3.4 Brand

Het premievolume van brandverzekeringen is in 2018 ten opzichte van het jaar ervoor gestegen. Omdat de geleden schade sterk toenam, is het resultaat gedaald. De daling is zowel te zien bij de particuliere verzekeringen als bij de zakelijke verzekeringen, waar ongeveer 48 procent van het premievolume in om gaat.

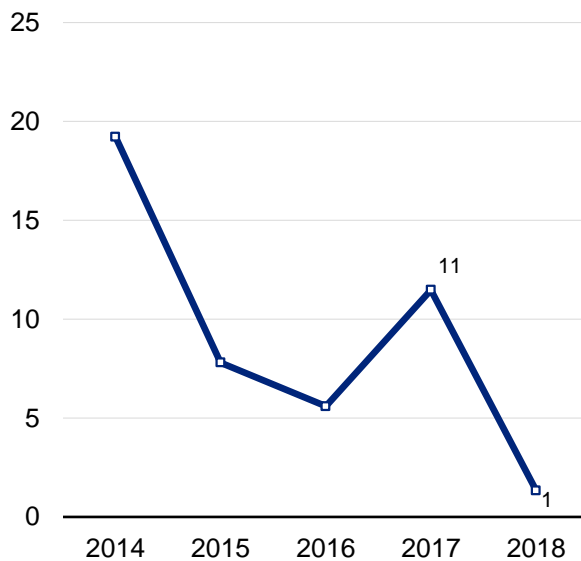
Figuur 16 Resultaat na rente in procenten van de verdiende premie, Brand

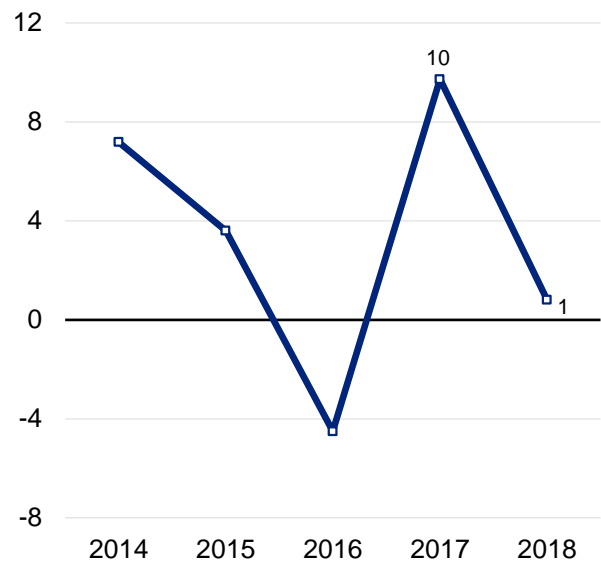
Figuur 17 Netto combined ratio, Brand

Figuur 18 Resultaat na rente vóór herverzekering in procenten van de verdiende premie, Brand Bedrijven

Figuur 19 Resultaat na rente vóór herverzekering in procenten van de verdiende premie, inboedel en opstal

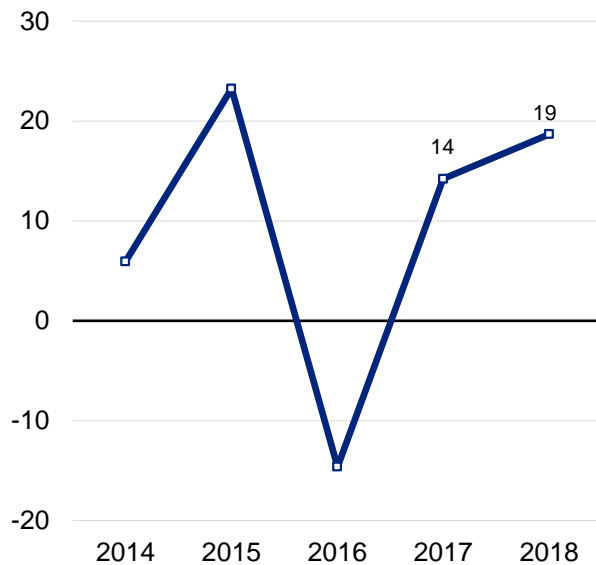

In 2018 is de schadelast gestegen ten opzichte van 2017. Dit komt vooral door de zware storm op 18 januari 2018. Mede hierdoor is de herverzekeringssmarge iets gunstiger geworden. Afgezien van deze incidentele gebeurtenis, zien we de schadelast de afgelopen jaren structureel stijgen. Dit heeft te maken met de stijging van de waarde van huizen en doordat schade vaak hersteld wordt met duurzame materialen van een hogere kwaliteit.

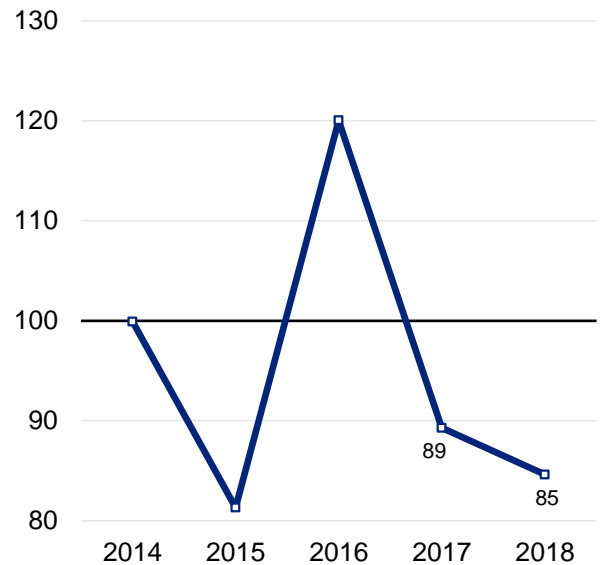
De schadelast van brandverzekeringen wordt deels beïnvloed door het aantal inbraken in woningen en bedrijven. Volgens cijfers van het Centraal Bureau van de Statistiek (CBS) is het aantal diefstallen en woninginbraken ten opzichte van het jaar ervoor met bijna 13 procent gedaald tot een kleine 43 duizend in 2018. Het aantal diefstallen en inbraken bij bedrijven en winkels is ten opzichte van het jaar ervoor eveneens gedaald en wel met 14 procent tot 15 duizend in 2018. Deze dalingen zijn niet voldoende om de factoren die de schadelast vergroten te compenseren.

Ongeveer 300 miljoen euro van het premievolumen van brandverzekeringen gaat om in Technische verzekeringen. Dit zijn grotendeels verzekeringen voor Elektronica, Machinebreuk en Construction All Risk (CAR, bouwprojecten). De ontwikkelingen binnen de bouwsector hebben veel invloed op het premievolumen van Technische verzekeringen vanwege de productgroep CAR die een groot aandeel in het totaal heeft. Voor de technische verzekeringen was 2017 qua premievolumen het beste jaar. In 2018 daalt het premievolumen weer. Het resultaat stijgt ten opzichte van 2017.

Figuur 20 Resultaat na rente vóór herverzekering in procenten van de verdiende premie, Technische verzekeringen

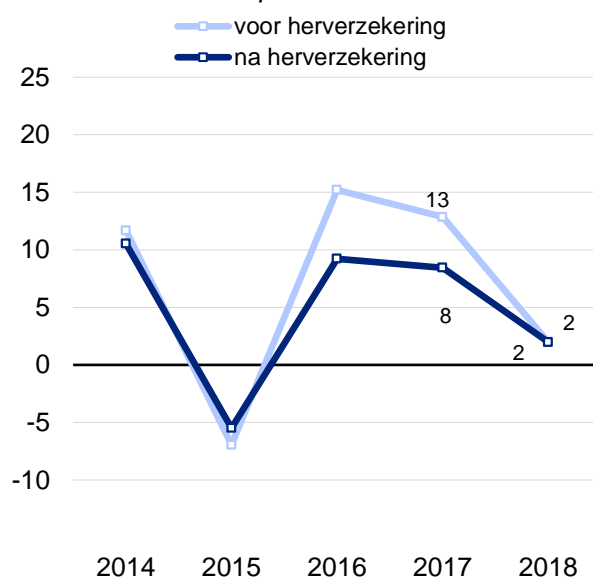
Figuur 21 Bruto combined ratio, Technische verzekeringen

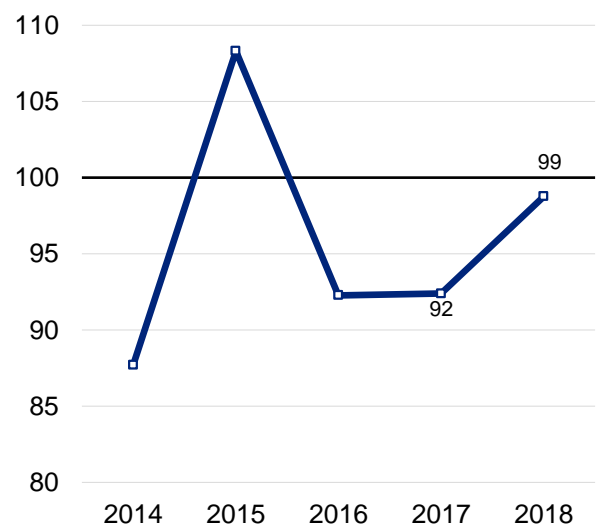
3.5 Transport

De branche Transport heeft onder meer last van sterke internationale concurrentie. Dit heeft een drukkend effect op zowel het premievolume als het resultaat. Niettemin wist het premievolume in 2018 te stijgen ten opzichte van 2017, vooral als gevolg van de aantrekkende economie. Het resultaat daalt ten opzichte van 2017. Ongeveer 88 procent van het premievolume van Transport bestaat uit zakelijke verzekeringen.

Figuur 22 Resultaat na rente in procenten van de verdiende premie, Transport

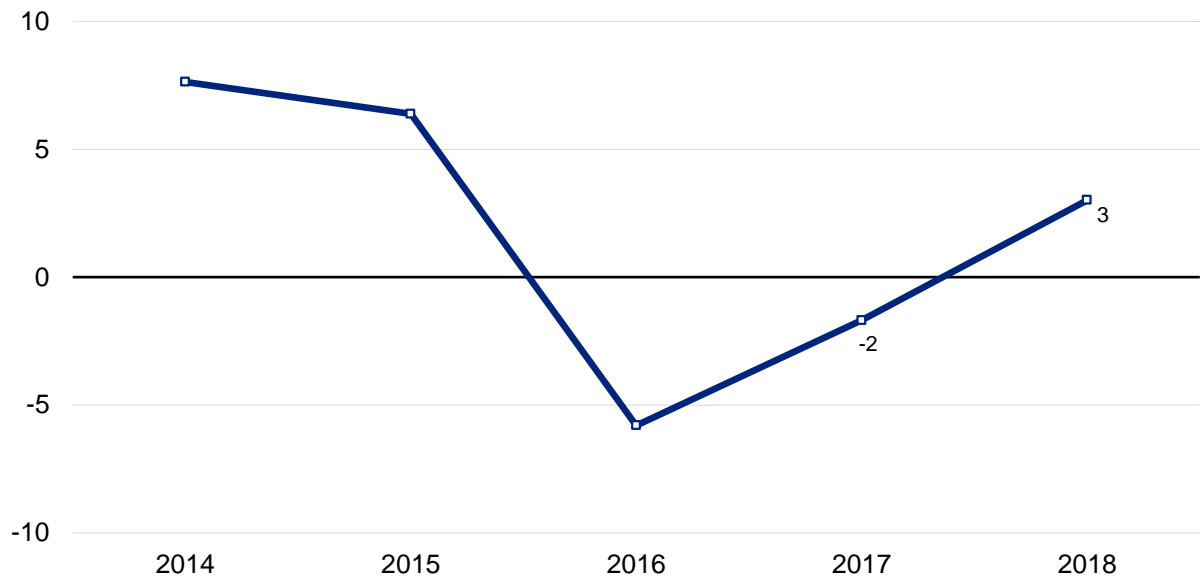
Figuur 23 Netto combined ratio, Transport

3.6 Aansprakelijkheid

De omzet in de markt voor aansprakelijkheidsverzekeringen stijgt in 2018 ten opzichte van 2017. Het resultaat komt in 2018 weer boven de nul uit. Het aandeel zakelijke verzekeringen is ongeveer 76 procent.

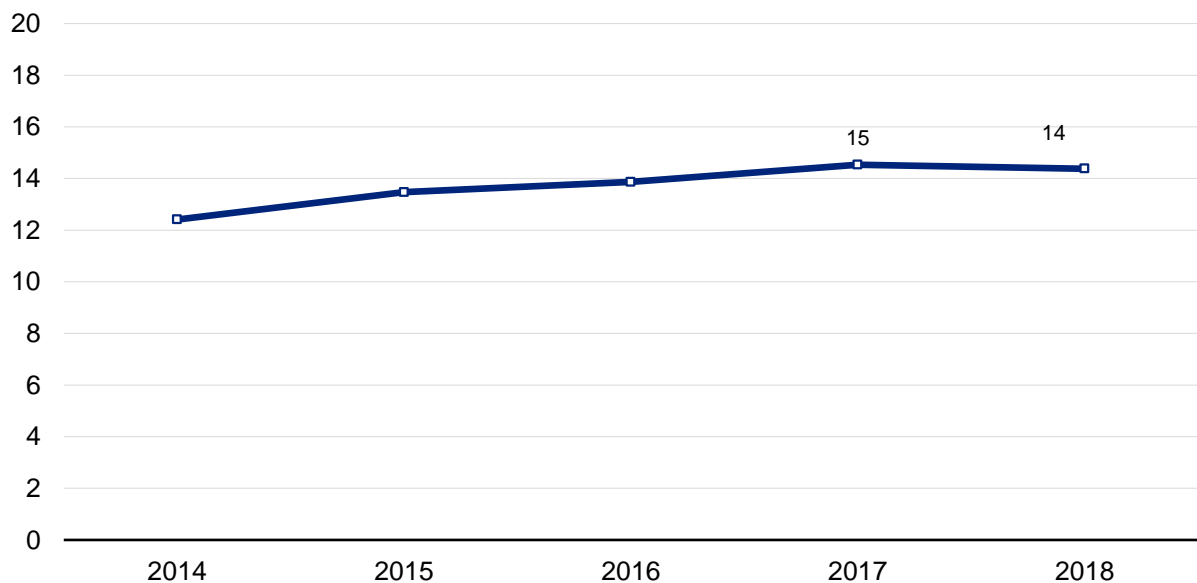
Figuur 24 Resultaat na rente vóór herverzekering in procenten van de verdiende premie, Aansprakelijkheid totaal

3.7 Rechtsbijstand

Het premievolume van Rechtsbijstand stijgt in 2018 ten opzichte van 2017. Het resultaat is de afgelopen jaren redelijk stabiel en schommelt tussen de 10 en 15 procent. Het aandeel zakelijke verzekeringen is ongeveer 27 procent.

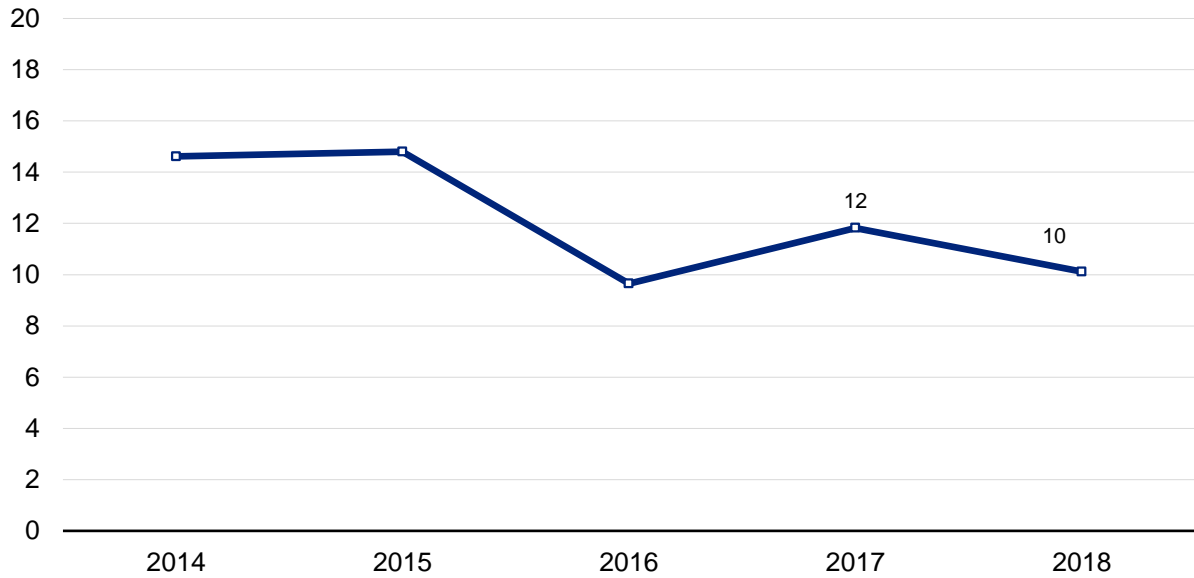
Figuur 25 Resultaat na rente vóór herverzekering in procenten van de verdiende premie, Rechtsbijstand

3.8 Reis

De productgroep Reis bestaat uit doorlopende en aflopende reisverzekeringen, annuleringsverzekeringen en hulpverzekeringen. Het premievolume stijgt in 2018, maar het resultaat daalt.

Figuur 26 Resultaat na rente vóór herverzekering in procenten van de verdiende premie, Reis

4 Zorg en Inkomen

- Zorg: premievolume en resultaat stijgen
- Inkomen: premievolume stijgt, resultaat daalt

4.1 Algemeen

De financiële situatie van de branche Zorg kenmerkt zich door een stijgend premievolume als gevolg van stijgende zorgkosten en een lage of zelfs negatieve marge. Bij Inkomen (verzekeringen tegen inkomensderving als gevolg van arbeidsongeschiktheid veroorzaakt door ziekte of ongeval) zorgde een oplopende schadelast er in de jaren 2012 tot en met 2014 voor dat het resultaat sterk onder druk kwam te staan. Deze oplopende schadelast kwam onder andere door een forse toevoeging aan de schadevoorziening, voornamelijk bij het product WGA-ERD. Sinds 2015 kan jaarlijks een deel van de in het verleden opgebouwde voorzieningen vrijvallen, omdat verzekeraars steeds meer grip krijgen op de schadelast. Dit vertekent de resultaten in gunstige zin.

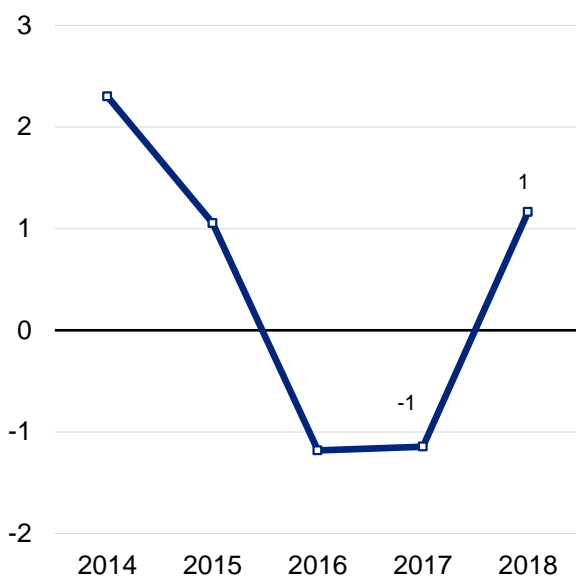
Tabel 5 *Bruto premievolume en premieontwikkeling zorgbranches*

Branche	2017 € mrd	2018 € mrd	Mutatie %
Zorg	44,4	46,8	6
Inkomen	3,7	3,9	5
Totaal	48,0	50,7	5

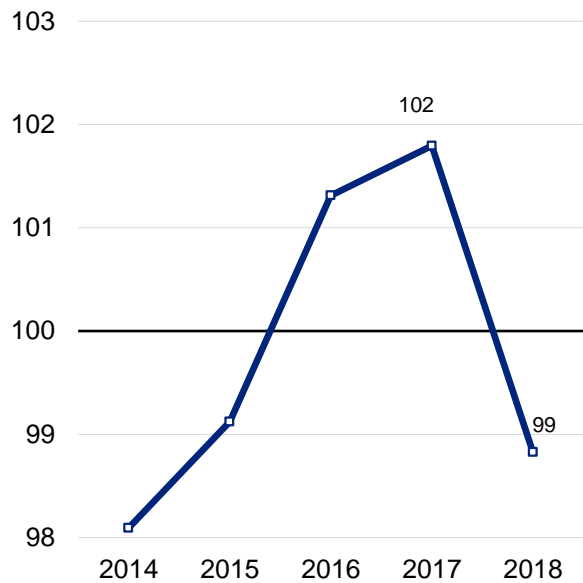
4.2 Zorg

Zorgverzekeraars zien zich elk jaar geconfronteerd met stijgende zorgkosten en wijzigingen in het zorgstelsel. De dekking in de basisverzekering en de hoogte van het eigen risico kunnen jaarlijks veranderen, waardoor de financiële jaarcijfers soms moeilijk met elkaar te vergelijken zijn. Het premievolume van Zorg is in 2018 met 5 procent gestegen ten opzichte van 2017. Ook het resultaat steeg en werd in 2018 weer positief, na twee jaar lang onder de nul te zijn geweest.

Figuur 27 Resultaat na rente na herverzekering in procenten van verdiende premie, Zorg (bron: DNB)

Figuur 28 Netto combined ratio, Zorg (bron: DNB)

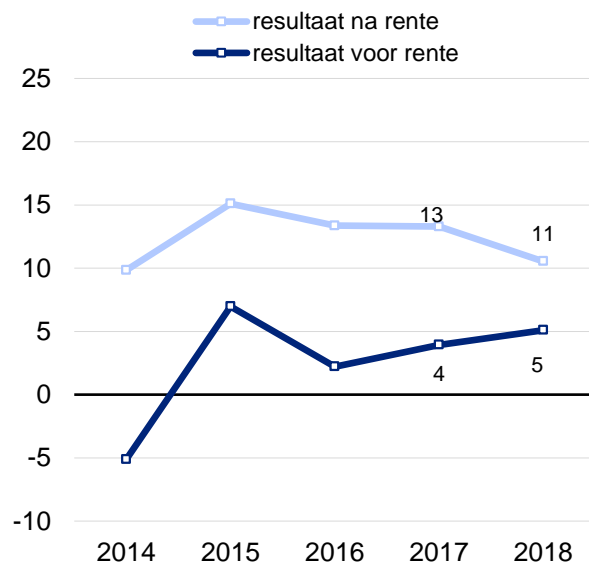
4.3 Inkomen

Inkomensverzekeraars spelen een belangrijke rol in het stelsel van ziekte en arbeidsongeschiktheid. Zij dragen het risico voor werkgevers en zelfstandig ondernemers en zetten via preventie en re-integratie in op een spoedige werkhervatting van de arbeidsongeschikte verzekerden. Uit een onderzoek in opdracht van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid uit 2014⁶ is gebleken dat werkgevers met een private verzuimverzekering significant minder knelpunten ervaren rondom de loondoorbetalingsplicht, dan werkgevers zonder verzekering.

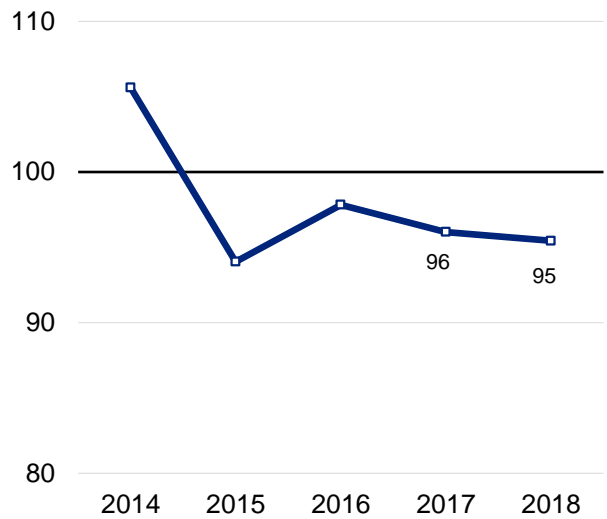
Verzekeraars regelen jaarlijks de vergoedingen van inkomensderving bij ziekte en arbeidsongeschiktheid voor honderdduizenden werknemers en zelfstandigen. Het premievolume van Inkomen steeg in 2018 met 5 procent ten opzichte van 2017. Het resultaat daalde. Dit was voor een deel een gevolg van de tegenvallende beursontwikkeling. Als we de rente niet meerekenen, was het resultaat van 2018 juist gestegen ten opzichte van 2017. Vooral de ontwikkeling in de individuele verzekeringen had een positief effect op het resultaat, terwijl het resultaat van de collectieve verzekeringen daalde. Het lagere resultaat van de collectieve verzekeringen wordt voornamelijk veroorzaakt door een toename van de verzuimduur, die tot een hogere schadelast leidt in 2018. In 2018 lag het ziekteverzuimpercentage in Nederland op 4,3%. (bron: CBS)

⁶ Panteia, *Prikkels en knelpunten. Hoe werkgevers de loondoorbetalingsverplichting bij ziekte beleven*, 2014

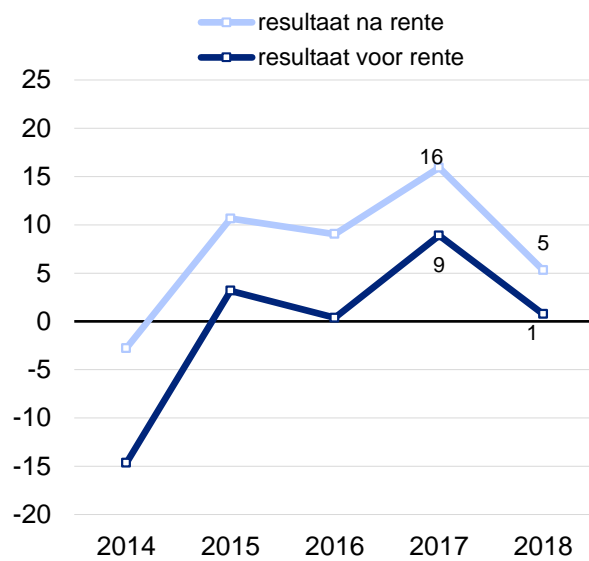
Figuur 29 Resultaat na herverzekering in procenten van de verdiende premie, *Inkomen*

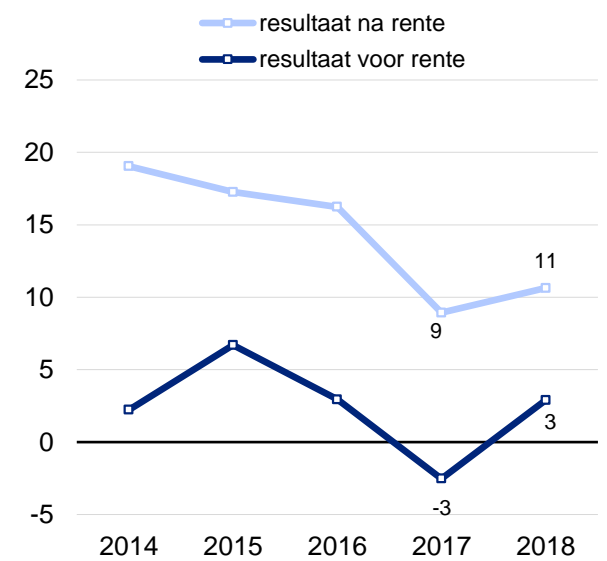
Figuur 30 Netto combined ratio, *Inkomen*

Figuur 31 Resultaat voor herverzekering in procenten van de verdiende premie, *Inkomen Collectief*

Figuur 32 Resultaat voor herverzekering in procenten van de verdiende premie, *Inkomen Individueel*

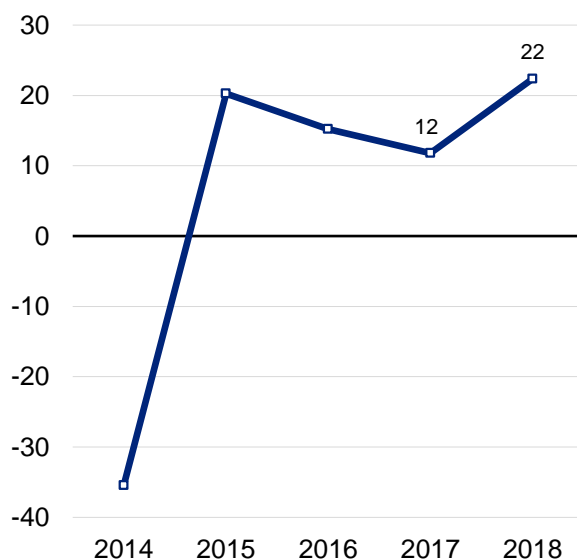
5 Levensverzekeringen

- Premievolume daalt
- Resultaat blijft positief

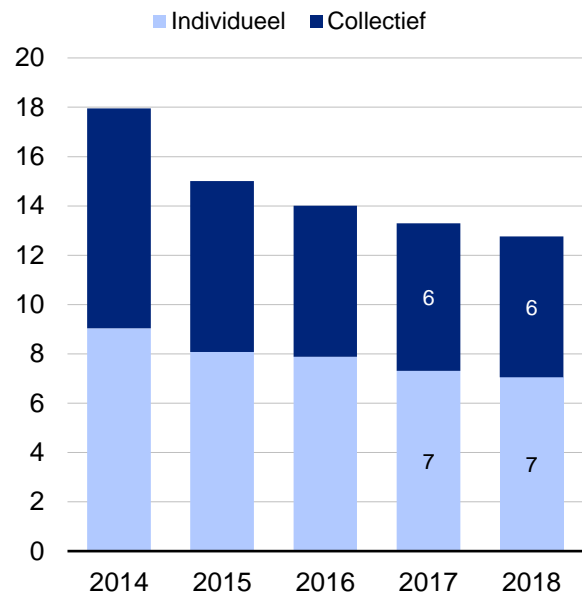
5.1 Algemeen

Levensverzekeraars verzorgen onder andere de collectieve en individuele pensioenregelingen van miljoenen klanten. Ze keren jaarlijks gemiddeld meer dan 20 miljard euro uit. Het premievolume laat al jarenlang een dalende lijn zien, als gevolg van de krimpende markt voor levensverzekeringen. Deze krimp speelt bij zowel de collectieve als de individuele verzekeringen. Het resultaat kan van jaar op jaar sterk fluctueren. De ontwikkeling van de beurskoersen in 2018 leidt er mede toe dat de beleggingsopbrengsten dalen. Het resultaat stijgt daarentegen als gevolg van dalende schadelast (uitkeringen plus mutatie voorzieningen) en kosten.

Figuur 33 Technisch resultaat Leven in procenten van de verdiende premie

Figuur 34 Premievolume Leven, € mrd

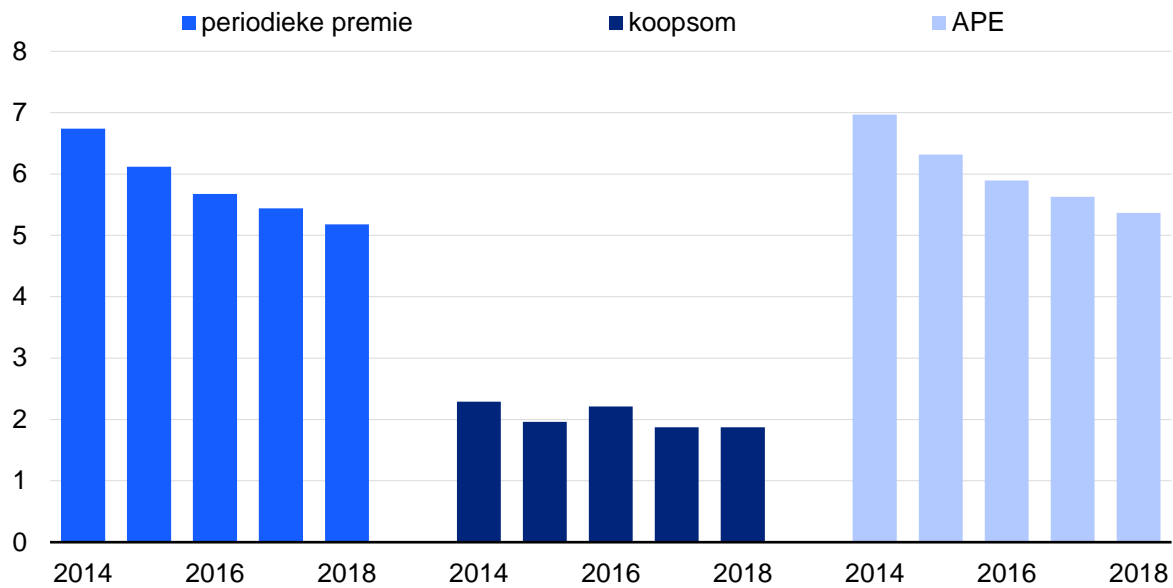

5.2 Individueel

Deze markt betreft levensverzekeringen voor individuele personen. De verzekeringen bieden vaak een uitkering bij overlijden waarmee nabestaanden bijvoorbeeld de hypotheek (deels) kunnen aflossen of kosten van een uitvaart kunnen betalen. Daarnaast wordt voor bijvoorbeeld lijfrente / pensioen of hypotheekaflossing kapitaal opgebouwd dat op een afgesproken moment tot uitkering komt. Verder kan ook een uitkeringsverzekering worden aangeschaft, waarmee iemand bijvoorbeeld verzekerd is van een pensioenuitkering tot het moment van overlijden of een periodieke uitkering voor nabestaanden.

In 2018 zien we het premievolume van individuele levensverzekeringen dalen. Deze daling speelde vooral bij de periodieke premie, het premievolume voor koopsommen bleef constant. We zien de daling terug bij zowel de traditionele verzekeringen (-4 procent) als bij de beleggingsverzekeringen (-2 procent).

Figuur 35 Premievolume individueel, € mrd

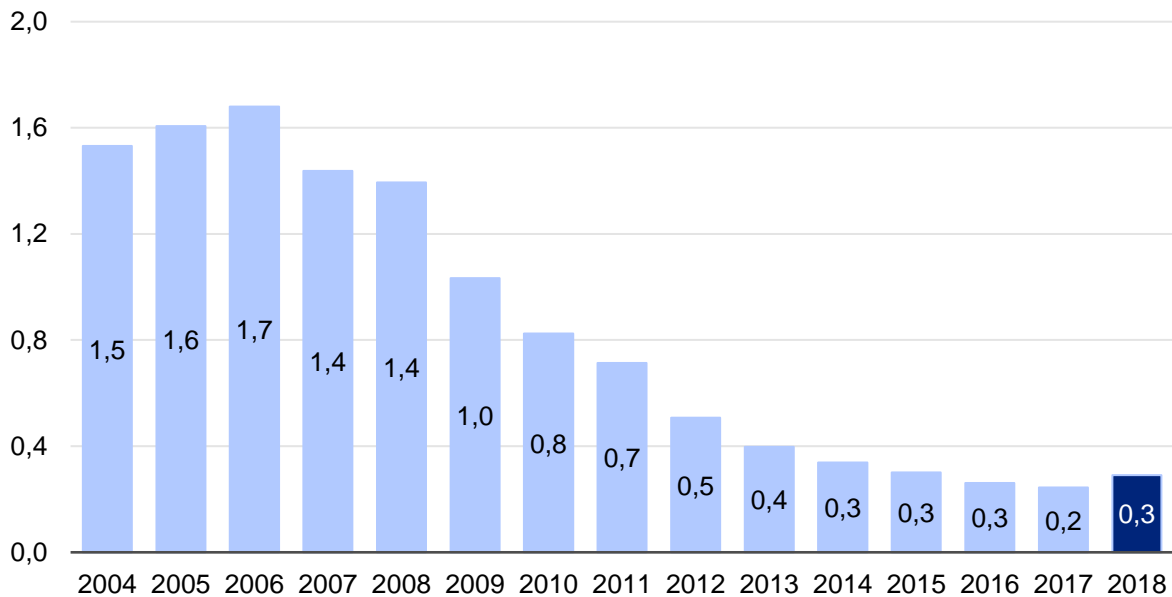
5.3 Productie individueel

In 2018 bestaat de productie Leven Individueel uit 400 duizend polissen. De APE bedraagt 0,29 miljard. Vanwege een trendbreuk in de cijfers kan niet worden vastgesteld of de APE in 2018 is gedaald of gestegen ten opzichte van 2017. De trendbreuk is onder andere⁷ het gevolg van een verbreding van de marktdefinitie. Net als bij de herijkte premievolumes zoals genoemd in paragraaf 1.3 omvatten de productiecijfers Leven Individueel vanaf 2018 naast de productie van verzekeraars die onder toezicht staan van DNB, ook de productie van verzekeraars die actief zijn in Nederland en onder toezicht staan in het buitenland. Deze wijziging heeft een verhogend effect op de productiecijfers vanaf 2018.

In de periode 2007-2017 laat de APE voornamelijk een dalende trend zien. Dit is allereerst te verklaren door de verslechterende economische situatie in de periode 2008-2013, de beperking van de fiscale kaders en de verschuiving van een deel van de productie naar banksparen. De concerns waarvan verzekeraars deel uitmaken bieden weliswaar vaak ook bankspaarproducten aan, maar deze cijfers zijn niet opgenomen in de productiecijfers van individuele levensverzekeringen. Sinds 2013 is het afsluiten van een kapitaalverzekering voor aflossing van de hypotheek fiscaal niet meer aantrekkelijk. Vanaf 1 januari 2018 is het niet meer verplicht om bij een Nationale Hypotheek Garantie een overlijdensrisicoverzekering af te sluiten. Vanwege de eerder genoemde trendbreuk is niet bekend in hoeverre dit effect heeft op de verkoop van overlijdensrisicoverzekeringen in 2018.

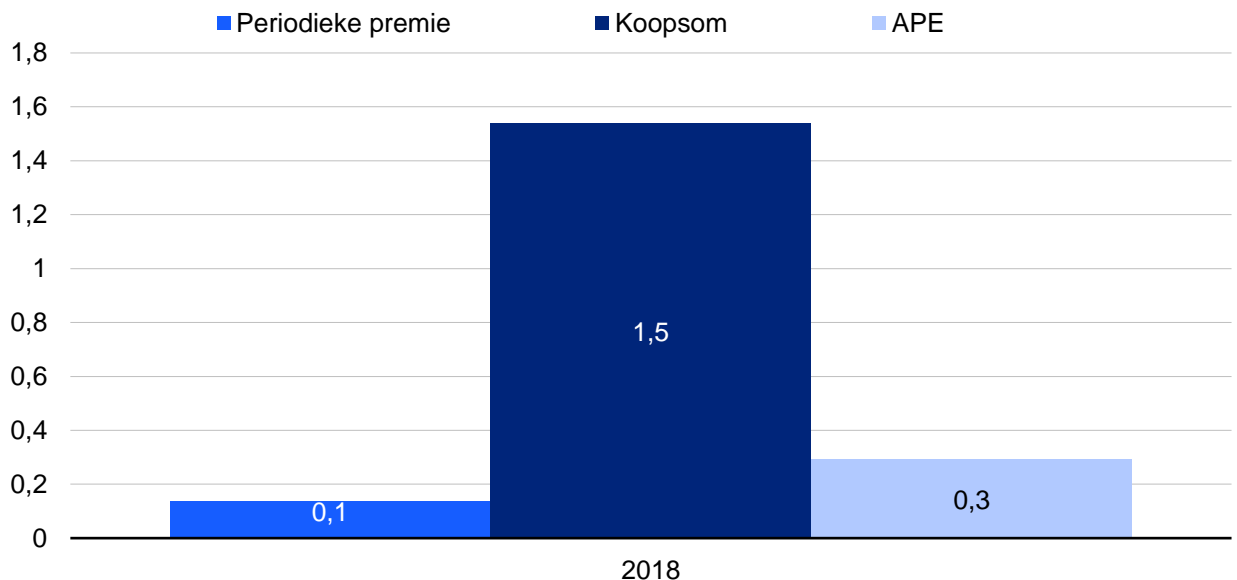
⁷ Naast een aanpassing van de marktdefinitie zijn andere aanpassingen doorgevoerd om de datakwaliteit van de productiecijfers vanaf 2018 te verbeteren. De wijzigingen tezamen hebben een verhogend effect op de cijfers vanaf 2018. De aanpassingen konden niet met terugwerkende kracht worden toegepast op de cijfer van 2017 en eerder. Vanwege de trendbreuk vanaf 2018 worden de cijfers van 2017 en eerder, niet in de figuren in deze paragraaf gepresenteerd.

Figuur 36 Daling in APE sinds 2007, vanwege trendbreuk 2018 niet vergelijkbaar met 2017 en eerder, € mrd

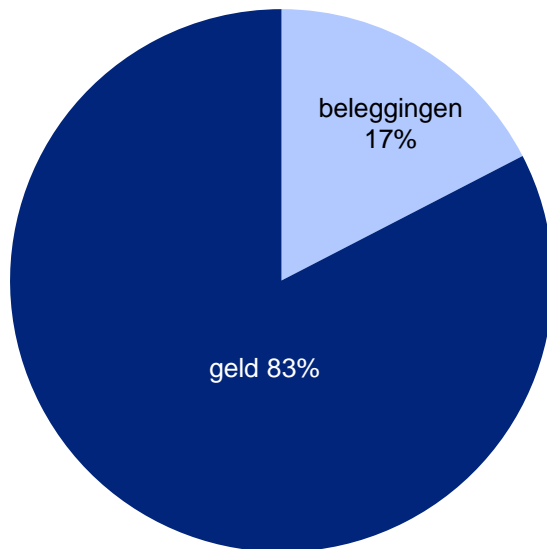
Net als voorgaande jaren is in 2018 de productiepremie voor koopsommen (€ 1,54 miljard) groter dan die bij verzekeringen met een periodieke premie (€ 0,14 miljard). De verhouding tussen koopsommen en de periodieke premies is over de jaren heen vrij stabiel. Tussen 2012 en 2018 schommelt het aandeel koopsommen tussen de 89 en 92 procent van de totale productiepremie.

Figuur 37 Productiepremie individuele levensverzekeringen in 2018
€ mrd

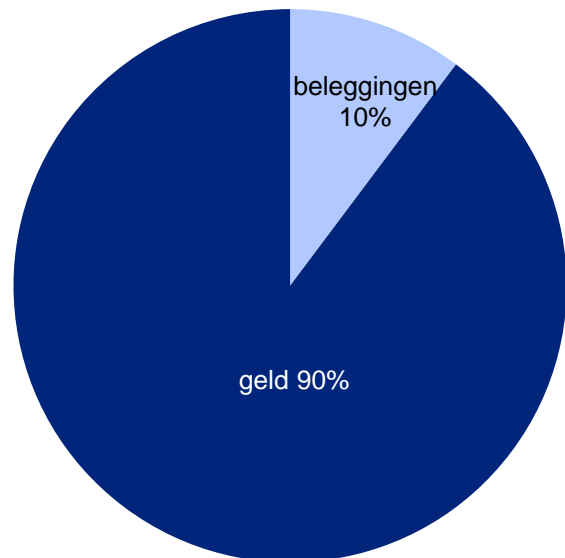

Het grootste deel van de productiepremie van individuele levensverzekeringen, namelijk 89 procent, behoort toe aan verzekeringen in geld. Dit percentage ligt bij de koopsommen (90 procent) nog iets hoger dan bij de periodieke premies (83 procent). Periodieke premies worden dus relatief gezien vaker belegd (17 procent van de productiepremie) dan koopsompremies (10 procent van de productiepremie).

Figuur 38 *Periodieke productiepremie individueel, 2018, verdeeld naar geld en beleggingen*

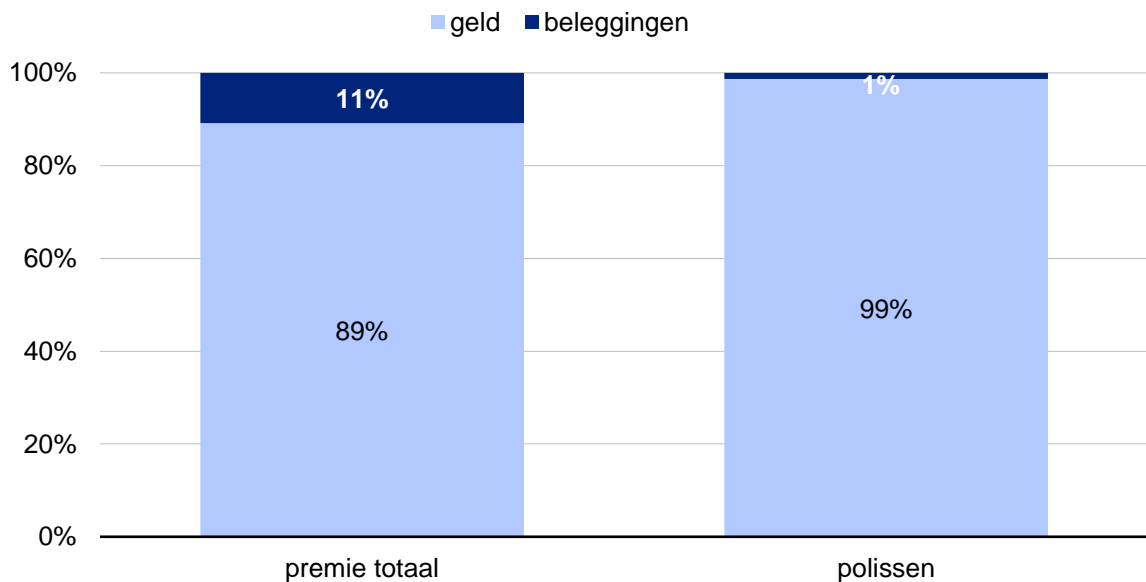

Figuur 39 *Koopsomproductiepremie individueel, 2018, verdeeld naar geld en beleggingen*

Het aandeel van beleggingsverzekeringen binnen het totaal aantal polissen is 1 procent. Dit aandeel is een stuk kleiner dan het aandeel van beleggingsverzekeringen binnen de totale productiepremie, dat in 2018 op 11 procent neerkomt.

Figuur 40 *Aandeel van beleggingsverzekeringen binnen het totale premie-volume en binnen het aantal polissen in 2018*

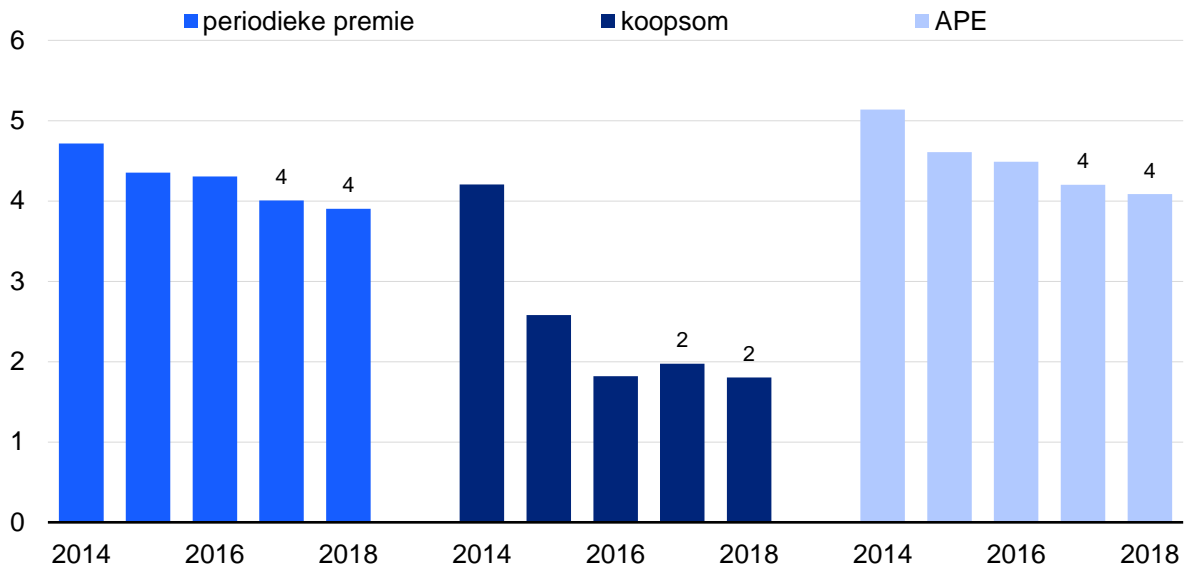

5.4 Collectief

De markt van collectieve levensverzekeringen betreft pensioencontracten voor werknemers. Ook hier zien we een daling van het premievolume, zowel bij de periodieke premie als bij de koopsommen. Gemeten in geld en beleggingen zien we dat het premievolume van de verzekeringen in geld sterk daalt, met bijna 15 procent, terwijl het premievolume van collectieve beleggingsverzekeringen met bijna 7 procent stijgt. Uit oogpunt van eenvoud, transparantie en kosten zien we een toenemende populariteit

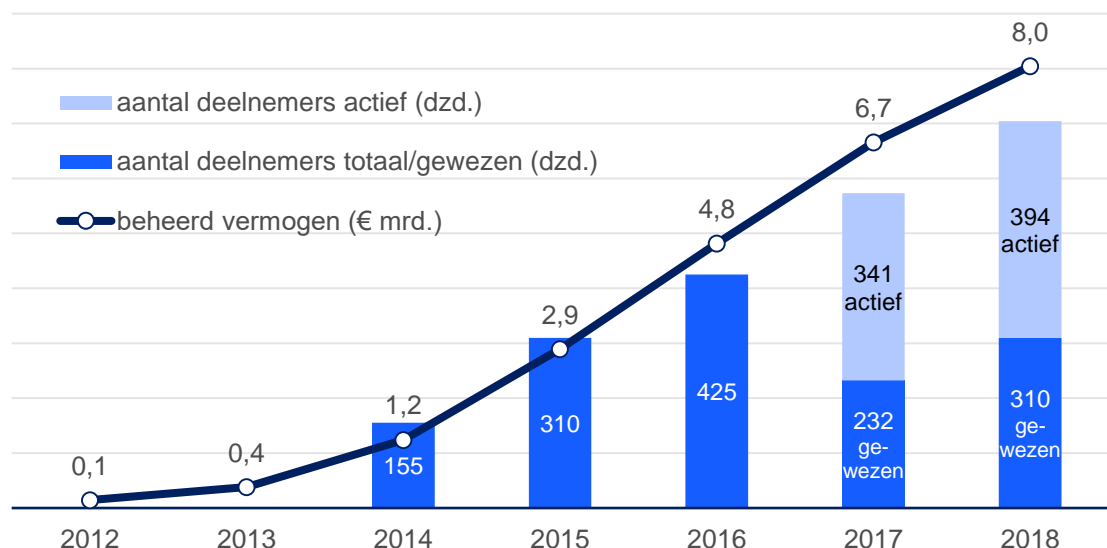
van premieovereenkomsten (collectieve beleggingsregelingen), ten koste van uitkeringsovereenkomsten (verzekeringen in geld). Collectieve pensioenen verschuiven daardoor vaker naar verzekeringen in beleggingseenheden bij de verzekeraars zelf, naar PPI's of naar een APF (zie verder na onderstaande figuur).

Figuur 41 Premievolume collectief, € mrd

Tot een aantal jaren geleden mochten alleen verzekeraars en pensioenfondsen werknemerspensioenen uitvoeren. Inmiddels zijn er ook premiepensioeninstellingen (PPI) en sinds kort algemene pensioenfondsen (APF) actief op deze markt en deze hebben ook al enkele honderdduizenden actieve deelnemers in de boeken. Een deel van deze nieuwe uitvoerders is opgericht door of in samenwerking met verzekeraars, maar de financiële cijfers vallen buiten deze rapportage. In onderstaande grafiek is duidelijk zichtbaar hoe de PPI-markt zich ontwikkelt. Het beheerde vermogen bedraagt inmiddels 8 miljard euro, een stijging van 21 procent ten opzichte van vorig jaar. Het totaal aantal deelnemers ultimo 2018 bedraagt ruim 700 duizend waarvan bijna 400 duizend actief, een stijging van 23 respectievelijk 33 procent. Over de voorgaande jaren is het aandeel van de actieve deelnemers niet bekend, maar opgenomen in het totaal.

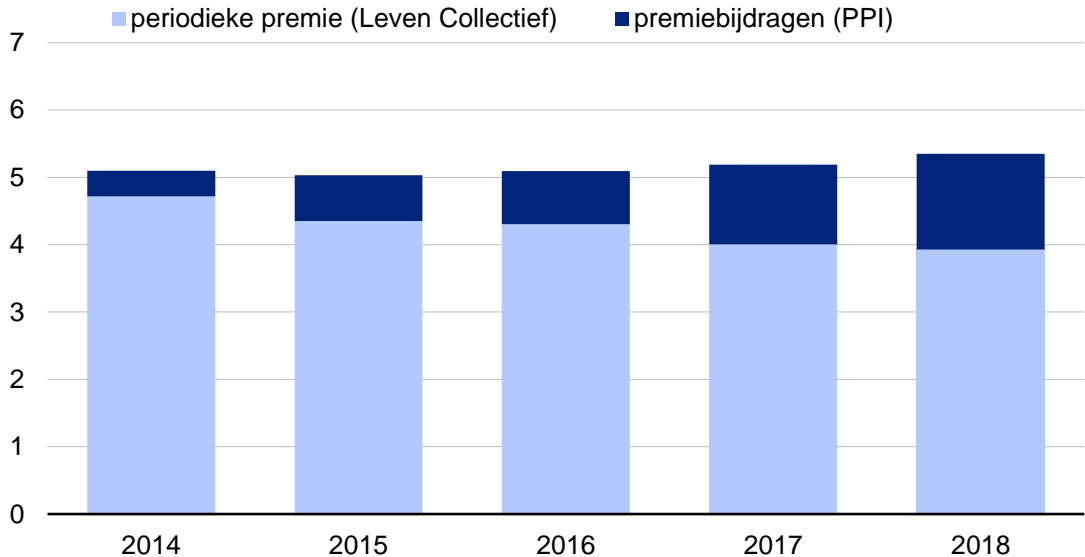
Figuur 42 Deelnemers en beheerd vermogen bij PPI's ultimo jaar (bron DNB)

Als in de volgende figuur gekeken wordt naar de periodieke premie-inkomsten per jaar, is duidelijk zichtbaar dat waar de inkomsten van verzekeraars dalen, deze iets harder stijgen bij PPI's. Rekening houdend met het feit dat een groot deel van de PPI's gerelateerd is aan verzekeringsconcerns, zou gesteld kunnen worden dat beide soorten uitvoerders elkaar goed aanvullen.

Figuur 43   *Periodiek premie-inkomen Leven Collectief en PPI's in € mrd. (bron CVS/DNB)*

Voor algemene pensioenfondsen is nog niet heel veel actuele informatie beschikbaar. Wel is bekend dat zij eind 2017 circa 60 duizend deelnemers hadden, waarvan een derde actief (premiebetalend). Indien de verhouding van de recente voorzieningen wordt losgelaten op dat getal, zouden de APF'en eind 2018 totaal zo'n 90 duizend deelnemers in de boeken kunnen hebben.

Verklaring begrippen

Annualised Premium Equivalent (APE)

Het volume van de nieuwe levenproductie en het premie-inkomen uitgedrukt in zogenaamde premie-equivalenten op jaarbasis. APE bestaat uit periodieke premies op jaarbasis plus 10 procent van de koopsompremies.

Bedrijfskosten

Het totaal van kosten en provisie. De bedrijfskosten bestaan uit de componenten acquisitiekosten, wijziging overlopende acquisitiekosten, beheers- en personeelskosten, winstdeling en provisie herverzekering.

Beleggingsverzekering

Een levensverzekering waarbij de premies of koopsom wordt belegd in aandelen of beleggingsfondsen. Het op te bouwen kapitaal wordt te zijner tijd omgezet in (jaarlijkse) uitkeringen.

Bruto combined ratio

Geleden schade en bedrijfskosten in verhouding tot de bruto verdiende premie, inclusief herverzekering.

Bruto verdiende premie

Het totaal van de geboekte (ontvangen) premies inclusief het herverzekerde deel (de premies betaald aan de herverzekeraar), minus de premievoorziening ultimo (de premie die door de verzekeringnemer vooruit is betaald en waarvoor nog een verzekeringsprestatie geleverd gaat worden), plus de premievoorziening primo (vooruitbetaalde premie van het voorgaande jaar).

Directe binnenlandse tekening

De totale tekening (= omzet) van schade-, zorg- en inkomensverzekeraars bestaat uit directe en indirecte tekening (herverzekering aangenomen van andere verzekeraars). De directe tekening bestaat uit binnenlandse en buitenlandse tekening. De buitenlandse en indirecte tekening vormen samen ongeveer 5 procent van het totaal.

Eigen behoud

Het gedeelte van een schade dat voor rekening van de verzekeraar en niet van de herverzekeraar komt.

Eigen vermogen

Het eigen kapitaal van een onderneming waaronder het aandelenkapitaal en de reserves.

Herverzekeringskosten (of herverzekeringsmarge)

Kosten die bestaan uit de premie betaald aan de herverzekeraar, de herverzekerde schade, de provisie ontvangen van de herverzekeraar, en gemiste rente. De herverzekeringsmarge wordt uitgedrukt als percentage van de verdiende premie. Dit afgetrokken van het resultaat na rente levert het resultaat na herverzekering op.

Leven collectief

Bedrijfsonderdeel bij verzekeraars dat zich bezighoudt met verzekeringen waarbij één partij de verzekeringnemer is voor andere partijen. Bijvoorbeeld de collectieve pensioenverzekering voor werknemers, waarbij de werkgever als verzekeringnemer optreedt.

Leven individueel

Bedrijfsonderdeel bij verzekeraars dat zich bezighoudt met levensverzekeringen die worden afgesloten door individuele personen.

Netto combined ratio

Geleden schade en bedrijfskosten in verhouding tot de netto verdiende premie, exclusief herverzekering. De netto combined ratio is een indicator voor het verzekeringstechnische resultaat.

Premie ineens (koopsom)

Een bedrag dat een verzekerde ineens bij een verzekeraar stort om in de toekomst bijvoorbeeld een lijfrente-uitkering te ontvangen.

Premie periodiek

Het bedrag dat periodiek wordt gestort bij een verzekeraar om in de toekomst een uitkering bij overlijden (kapitaalverzekering) of om een (periodieke) uitkering te ontvangen bij leven.

Solvabiliteit

De mate waarin een verzekeraar in staat is om zijn (toekomstige) verplichtingen na te komen, berekend door de middelen die de verzekeraar als buffer aanhoudt te delen door de wettelijk voorgeschreven vereiste solvabiliteitsmarge. De solvabiliteitsratio hoort groter te zijn dan honderd procent.

(Technisch) resultaat na herverzekering

Het resultaat na rente (resultaat voor herverzekering) minus de herverzekeringmarge (herverzekeringskosten).

(Technisch) resultaat voor herverzekering (ook: resultaat na rente)

De verdiende premies minus de geleden schade en bedrijfskosten, plus de renteopbrengsten van de voorzieningen.

Opbouw resultaat voor schadeverzekeringen:

Geboekte premie

- Mutatie premievoorziening

= Verdiende premie

Betaalde schade

+ Mutatie schadevoorziening

= Geleden schade

Verdiende premie

- Geleden schade

- Bedrijfskosten

= Technisch resultaat voor rente

Technisch resultaat voor rente

+ Rente technische voorzieningen

= Technisch resultaat na rente

Technisch resultaat na rente

- Kosten herverzekering

= Technisch resultaat na herverzekering

Opbouw resultaat voor levensverzekeringen:

Bruto premie

- Uitgaande herverzekeringspremie
- Wijziging technische voorziening niet-verdiende premie eigen rekening
- = Verdiende premie eigen rekening

Verdiende premies eigen rekening

- + Opbrengsten uit beleggingen
- + Overige technische baten/lasten eigen rekening
- Uitkeringen eigen rekening
- Wijziging overige technische voorzieningen eigen rekening
- Winstdeling en kortingen
- Bedrijfskosten
- Beleggingslasten
- Aan niet-technische rekening toegekende opbrengst uit beleggingen
- = Resultaat technische rekening levensverzekering

Colofon

© Uitgave van het Verbond van Verzekeraars
Centrum voor Verzekeringsstatistiek

Aan deze uitgave kunnen geen rechten worden ontleend.

Bordewijklaan 2, 2591 XR DEN HAAG
Postbus 93450, 2509 AL DEN HAAG
Telefoon: 070 – 3338500
E-mail: info@verzekeraars.nl
Internet: www.verzekeraars.nl

